

1968, 12. srpen, Praha. - Zpráva o současné politické situaci v ČSSR a podmínkách činnosti KSČ. Tzv. Kašparova zpráva.

Útvar svodných informací, plánu a řízení ÚV KSČ předkládá zprávu o současné politické situaci v Československé socialistické republice a o současných podmínkách práce komunistické strany. Upozorňuje přitom, že jde o informativní zprávu určenou pro diskusi, nikoliv o rozbor vyhodnocení, které by se mohlo opírat o dlouhodobou soustavnou, analytickou a syntetickou práci.

Útvar vycházel při zpracování této zprávy ze všech materiálů, které byly předloženy sekretariátu, předsednictvu nebo plénu ÚV KSČ v období od dubnového pléna ÚV KSČ 1968 do současnosti. Zpracoval výsledky průzkumů veřejného mínění a ostatních sociologických průzkumů prováděných jak v Čechách, tak na Slovensku a začlenil do těchto průzkumů své vlastní výsledky práce. Současně využil všech průběžných informací poskytovaných mu krajskými a okresními výbory strany, výsledků porad uspořádaných jednotlivými odděleními ÚV KSČ, materiálů ekonomických oddělení ÚV KSČ a dostupných materiálů, dotýkajících se mezinárodněpolitické a bezpečnostní situace republiky. I když soubor použitých materiálů je široký a reprezentativní, netvoří ještě dostatečně ucelený souhrn a nezachycuje tak ucelenou síť informací, jak by pro dokonalé zpracování rozboru situace bylo nutné. Především musíme konstatovat, že přes vynaložené úsilí se nepodařilo dosáhnout ani u krajských výborů strany takového systému práce, který by odpovídal moderním vědeckým metodám informační činnosti. I když jednotlivé krajské výbory, například severočeský, jihomoravský, jihočeský, severomoravský a zčásti západoslovenský krajský výbor přistoupily k věcnému a serióznímu zpracovávání celkové politické situace, je faktem, že většina krajů jak v Čechách, tak na Slovensku soustavnému vyhodnocování politické situace nevěnuje dostatečnou pozornost a nevytvořila pro takovou práci v nových podmínkách ani dobré organizační a kádrové předpoklady. To se zvláště projevuje v Západočeském, Východočeském a Středočeském kraji, mimořádně závažné je to u městského výboru v Praze, do značné míry u městského výboru v Bratislavě a zvláště ve Středoslovenském a Východoslovenském kraji. Tyto mezery mají samozřejmě svůj odraz i v úrovni a předpokladech hodnotících soudů této zprávy.

Útvaru svodné informace se zatím také nepodařilo vytvořit jednotný informační systém, který by zpracovával podklady z činnosti komunistů ve státních, hospodářských a společenských orgánech na úrovni centra. Na jedné straně většina těchto orgánů dosud přes naši naléhavou žádost neposkytuje potřebné materiály informační povahy pro činnost útvaru. Na druhé straně se nepodařilo dosud přesvědčit jednotlivé články informačního systému, že pro syntetické zpracování informací je nezbytné, aby všechny články informační soustavy používaly shodných kritérií, shodného jazyka a umožňovaly tak kvantifikaci a syntetizaci získaných informací. I tato skutečnost se promítá do zpracování této zprávy, kde musí být prováděna mnohá srovnání na základě odhadů, které neumožňují přesně matematicky překonat subjektivní tendence v informační síti.

Útvar svodné informace je v současné době pro tuto práci také zcela nevybaven technickými prostředky, které by mu umožnily na vlastní bázi urychleně a bezpečně zpracovávat matematicky a strojově získané informace, je odkázán na smluvní vazby, na výpočetní střediska jiných útvarů nebo na volný čas výpočetních středisek, která jsou ochotna pro nás pracovat bezplatně. To přirozeně vytváří značné zpoždění a obtíže v realizaci našich úkolů. Konečně, v činnosti ústředního výboru strany existuje dosud dvojkoľejnost informačního systému spjatá s činností informační skupiny organizačně politického oddělení s činností útvaru svodných informací a s nekoordinovaným systémem informací ostatních oddělení ÚV KSČ. Překonání této skutečnosti však v současných podmínkách struktury stranického aparátu ÚV KSČ je prakticky nemožné. Vyžaduje zcela nový systém řešení informačních vazeb i jednotlivých oddělení a jednotlivých informačních struktur, bez něhož také je využití techniky v činnosti informačního útvaru neefektivní. Trvalým nedostatkem naší činnosti zůstává pak naprostá zaostalost spojovacích a komunikačních sítí v celé republice, které neumožňují plně využít technických prostředků, telefonu, dálnopisu, přenosu dat a tím zabezpečit naprosto plynulou a jednoznačnou informační činnost v celé straně. Tento prakticky katastrofální stav spojovacích sítí a komunikací vůbec je také jednou z hlavních příčin, proč se zdá nemožné řídit z jednoho centra 85 okresů v českých zemích při existenci 4

velkých městských konglomerací, jako je Praha, Brno, Ostrava a Plzeň, které ve svém celku obsahují více než 30 % komunistů z celé české národně územní organizace.

Uvádíme tyto skutečnosti v úvodu, protože zpráva je zpracována v krátkém období tří měsíců existence útvaru, při tom, kdy si útvar zjednává fakticky teprve podmínky pro informační činnost, kdy vytváří možnosti společných kódů jednotlivých typů informací a kdy sám se teprve kvalifikačně vybavuje. To znovu podtrhuje skutečnost, že předkládaná zpráva je diskusním materiálem, který pro útvar svodné informace znamená realizaci myšlenky takzvané základní informace, to je informace, která by měla tvořit základ pro vytváření dlouhodobých časových informačních řad. Rozsah samé základní informace s jejími daty, fakty a skutečnostmi však nemůže být předložen ke studiu jako celek vzhledem k velkému rozsahu a předkládaná zpráva tvoří pouze základní myšlenkové resumé této základní informace.

Útvar svodné informace,
plánu a řízení ÚV KSČ

Úloha syntetické informace je spjata s tím, že se pokouší odhlédnout od dočasných a jednotlivě působících faktorů politiky a soustřeďuje pozornost na komponenty a indikace trvalé a dlouhodobé povahy a v empirickém materiálu se snaží odhalit rozpory, které svým způsobem budou určovat pohyb společnosti, pohyb politických a sociálních sil a na jejichž řešení závisí také možnost realizace cílů, které si politika před sebou vytyčuje. Vycházejíc z těchto hledisek, musí zpráva především soustředit svou pozornost na skupinu dlouhodobě působících komponentů a podmínek, které budou určovat nejenom obsah politiky v současném období, ale také vymezovat možnosti reálného řešení úkolů a cílů spjatých s politikou strany.

V dané situaci jde zejména o tyto skutečnosti:

- ekonomická podmíněnost realizace politiky strany
- mezinárodněpolitická podmíněnost realizace politiky strany
- vnitropolitické síly a proudy, sociální síly společnosti, jejich institucionální vyjádření
- strana jako rozhodující komponent a předpoklady a možnosti její činnosti
- veřejné mínění jako faktor určující jednotlivé pohybové zvraty společnosti a jako faktor dlouhodobého formování pohybu mas.

Syntéza všech těchto prvků působících ve vzájemném souladu, ale současně v mnoha protikladných tendencích, vzájemně se překrývajících, doplňujících a vzájemně se rušících, je jednou z nejtěžších otázek a problémů informační práce. Provádíme-li první pokus o takovouto syntézu, jsme si vědomi veškerého rizika, které je s tím spjato.

[1] Ekonomika jako dlouhodobý stimul a trvale působící podmínka politické činnosti i politických úspěchů

Při zhodnocení všech faktorů dosavadního ekonomického vývoje a zvláště ekonomického vývoje prvního pololetí letošního roku, musíme věcně a jednoznačně konstatovat, že současný politický proces nemohl v žádném případě překonat nesprávné tendence v naší ekonomice, ale naopak vedl k otevření dalších disproporcí, rozporů a nerovnováhy uvnitř ekonomiky Československa. Nadále se prohlubuje dezorganizace řízení ekonomiky, nová soustava řízení působí naprosto nekomplexně, souběžně s tím se zcela drojí centrální řízení ekonomiky a naproti tomu vstupují stále silněji do hry tlaky, v nichž se realizují demokratické požadavky a zájmy, které mají reálnou ekonomickou náplň. Řídící systém ekonomiky stojí před vnitřní ekonomickou restrukturalací a přeměnou a souběžně stojí před zásadní federální změnou, která hluboce zasáhne všechny řídicí soustavy ekonomiky, stojí před mnoha dezintegračními tendencemi spjatými jak s ekonomickými, tak federačními procesy, které ve svých důsledcích budou znamenat vysoké nároky na finanční zdroje republiky. Souběžně s tím je nutno očekávat, že v tomto období a za daného stavu rozdrobenosti centrálního ekonomického řízení budou se ještě silněji projevovat živelné sociální tlaky, odvětvové, lokální a národní zájmy, které budou vyúsťovat ve mzdové, sociální a investiční požadavky.

Přitom všem růst průmyslové výroby, zvláště v prvním pololetí, ukazuje přímo unikátně nízkou úroveň výrobních přírůstků. Vzrůst průmyslové výroby jen o 5,4 % je v Evropě ojedinělý. Podílejí se na něm bez výjimky všechna výrobní odvětví. Neexistuje přednostní růst progresivních a technicky určujících odvětví. Rozvoj tržních vztahů provází další růst cen. Daný stav ekonomické reformy nenutí podniky vyrábět, ale nutí je zvyšovat ceny. Vytváří se takzvaná »příznivá důchodová situace podniku«, která však fakticky zakrývá vnitroekonomické rozpory jak podnikového hospodaření, tak celostátní ekonomiky.

V oblasti zahraničního obchodu trvají strukturální problémy zahraničního obchodu a prohlubují se problémy platební bilance. Je zřejmé, že poroste limitovaná dovozní zadluženost v kapitalistických zemích a že bude nutné přikročit k trvalé regulaci dovozu. Namísto omezení neefektivních vývozu dochází k jejich podstatnému rozšíření.

V takových podmínkách je velmi problematické spoléhat na řešení situace zahraniční půjčkou, a to jak vzhledem ke stavu jednání se Sovětským svazem o půjčku, tak i vzhledem k tomu, že rozborová doporučení západoevropským a zvláště americkým bankám ukazují, že tu existuje nedůvěra k československé ekonomice a půjčky budou spojeny se striktními požadavky a striktním zaměřením na návratná odvětví a případně na odvětví, ve kterých lze předpokládat koordinaci výroby s kapitalistickými podniky. Nejlepší podmínky lze očekávat v Německé spolkové republice, což však vytváří vážnou politickou problematiku.

Všechna tato hlediska svědčí o tom, že stojíme v proudu pokračujícího inflačního vývoje a že hospodářská směrnice vlády na rok 1969 nemůže mít v žádném případě konečnou podobu. Sama tato směrnice nepočítá s federativními změnami řídicích systémů, ani s ekonomickými změnami řídicích systémů a nezahrnuje proto jejich celkové dopady na ekonomickou situaci země.

Směrnice předpokládá jako nutnost regulaci vývoje mezd, regulaci důchodu podnikové sféry a další růst cen. Pokračující růst cen vyvolá opět tlaky v oblasti sociální a důchodové, neboť postihne především skupiny obyvatel s pevnými příjmy. Pro příští rok je také nutno počítat s určitou pracovní nejistotou, která se dotkne především mládeže vstupující do povolání, pracovníků nerentabilních odvětví a ze značné části se dotkne vysoce politicky angažovaného obyvatelstva, pracovníků centrální sféry řízení hospodářství, centrálních politických orgánů, krajských orgánů a dalších organizačních a řídicích struktur.

Nedostatečné tempo výroby, zvláště pomalé tempo výroby spotřebního průmyslu (pouhých 2,5 %) vyvolávají v dalším období vážné problémy v pokrytí příjmů obyvatelstva, v rozsahu nejméně 10 mld. Schodek v této oblasti nemůže být uhrazen ani příznivými výsledky zemědělské výroby v loňském i v letošním roce. Zemědělská výroba je totiž v této sféře jediným konsolidačním prvkem, zatímco oblast průmyslové výroby, služeb, bytové a investiční výstavby zaostávají a v pokrývání tohoto rozporu stagnuje. Naopak zůstává kritickou široká míra rozestavenosti a nemožnost zabezpečit preferenci rozvoje progresivních odvětví výroby a techniky, strojové a automatizační vybavenosti.

V této situaci je zřejmé, že ekonomická situace bude stále silněji vstupovat do oblasti politiky jako komponent určující možnosti a předpoklady realizace našich cílů a že bez jejího řešení a bez pozornosti k ekonomice nebudeme s to rozhodnout a řešit ani základní politické problémy této země. V této situaci úvahy o osamostatňování podniků se střetnou s vážnými problémy jejich ekonomické rovnováhy a možnosti a stejně tak i myšlenka samosprávy pracujících nutně naráží na skutečnost, že pracující v tomto případě budou muset na svých bedrech nést celou tíži současného stavu našeho národního hospodářství. Tendence k samostatnosti podniků a k rozvoji samosprávných vztahů může vyvolat hrubé politické konflikty v nedaleké budoucnosti.

Ačkoliv se ekonomická situace naší země pohybuje nadále v bludném kruhu, vládní činitelé nepřijali v tomto směru žádná reálná opatření a nevytyčili program, který by umožnil alespoň v perspektivně dohledné době její řešení.

Uvedené obecné vývody se opírají o:

1. bulletinu Státního úřadu statistického »O ekonomickém vývoji a ekonomických skutečnostech republiky«
2. o zprávu Státního úřadu statistického o výsledcích hospodářství za první pololetí roku 1968

3. o hospodářskou směrnicí vlády na rok 1969
4. o souhrnný rozbor provedený státně hospodářským oddělením ÚV KSČ
5. o svodný rozbor ministerstva plánování
6. o teoretické práce ekonomů uveřejněné v roce 1968.

[2] Mezinárodněpolitická podmíněnost naší vnitřní situace

Vnitřní politickou situaci u nás výrazně spoluutvářejí faktory mezinárodní politiky, které budou mít podstatný vliv i na její další vývoj.

Jde především o rozpor daný skutečností, že svůj nástup k prohloubení demokratické podstaty socialismu a k jeho dalšímu rozvoji s plným využitím specifických podmínek naší země uskutečňujeme jako **součást socialistického společenství** a členská země Varšavské smlouvy. K řešení celé řady problémů společnosti přistupujeme namnoze jako první v historii socialismu s rizikem obtíží a omylů. Přitom vnitřní podmínky druhých socialistických zemí mají řadu podstatných odlišností a pokud jde o země, s nimiž bezprostředně sousedíme, přežívají tu do značné míry strnulé názory na vztah obecného a specifického při budování socialismu, na pojetí jednoty socialistického tábora. Navíc je naše západní hranice se Západem současně hranicí socialistického a kapitalistického světa, čarou dotyku sil vojenského paktu NATO a Varšavské smlouvy. Odlišnosti v názorech na pojetí výstavby socialismu mají svůj reálný základ v odlišnosti historického vývoje jednotlivých socialistických zemí, jejich dělnického hnutí, v míře demokratičnosti minulých společenských systémů v těchto zemích a v neposlední řadě i v historii zcela nedávné. Rozpor, který tyto skutečnosti plodí, je dlouhodobé povahy, musíme počítat s vleklým sporem v názorech na tuto problematiku uvnitř zemí socialistického systému, především s námi sousedících, obhájit pojetí odpovídající našim podmínkám a zároveň respektovat koncepce a představy rozvoje socialismu v druhých zemích. Pochopení, které nachází náš postup v Jugoslávii a Rumunsku, má namnoze převážně morální význam.

Dalším mezinárodním faktorem je **postoj mezinárodního komunistického hnutí**. Postup naší strany po lednu 1968 se i zde nesporně stal dalším podnětem pro názorovou diferenciaci. Zvláštní význam tu pro nás má stanovisko komunistických stran v Evropě. Ukazuje se, že mnoha těmto stranám (prakticky mimo řeckou, tureckou a německou), zejména KS Itálie, Francie a Finska, je úsilí naší strany velmi blízké. Vede k tomu nesporně skutečnost, že i před nimi stojí naléhavě úkol formulovat politický program, který by odpovídal maximálně podmínkám jejich zemí, což je do budoucna otázkou jejich vlastní existence jako reálných politických sil. Navíc současná politika naší strany oslabuje na Západě hlavní argumenty antikomunistické propagandy. Je si ovšem třeba uvědomit, že i postoj komunistických stran kapitalistických zemí je toliko morální podporou, nepředstavuje reálnou sílu. V situaci, kdy zaujímá v mezinárodním komunistickém hnutí prvořadé místo úsilí o jednotu, vytváří se (i v důsledku stanovisek ostatních stran Západu) prostor pro toleranci vůči politice naší strany.

Významnou okolností je vztah kapitalistického světa vůči nám. Zvláště důležitá je zjevná tendence přes lokální konflikty ve světě zachovávat daný stav, rozdělení sfér vlivu mezi dvěma světovými velmocemi - SSSR a USA. Tím je dán i oficiální postoj kapitalistických států k našemu současnému vnitropolitickému vývoji. I když jistě nepřehlížejí tendence pro ně výhodné, navenek vyjadřují nejen nezájem, od událostí u nás se distancují. Nejvýrazněji tento postoj zaujímají USA, ostatně už od roku 1945. Francie nemá na přímé angažmá v našich záležitostech sil a v NSR je jasné, že jakékoliv ovlivňování z jejich strany je zcela neúnosné. Tyto skutečnosti přirozeně nevyklučují neveřejnou podporu některých sil v naší zemi, snahy o ideologické působení, taktická doporučení, případně finanční podporu jednotlivců či skupin. Pokud jde o možnosti hospodářské spolupráce s kapitalistickými zeměmi, je nutno počítat s tím, že bude zájem jen o takovou součinnost, která dá západním partnerům jistotu návratnosti jejich prostředků nebo vyhlídky dlouhodobého ekonomického napojení odvětví a jejich určité závislosti na Západu. S jinými investicemi není reálně počítat. Svědčí o tom mj. doporučení prezidentu USA o nerentabilitě investic do ČSSR po zkušenostech z Polska a Maďarska. V souhrnu lze usoudit, že protisocialistické a protisovětské tendence u nás nemohou reálně počítat s jinou než ideologickou

podporou ze Západu. Ovšem i tato podpora může způsobit u nás vážné komplikace a nabyt i dosud neznámých forem.

To jsou tedy základní mezinárodní momenty, které ovlivňují náš vnitropolitický vývoj.

Je možné z nich vyvodit, že vnitřní procesy uvnitř naší republiky jsou podmiňovány třemi skupinami vnějších rozporů a vnějších vlivů:

- Československo je nedílnou součástí socialistického tábora. Reálně to znamená, že žije v úzkém společenství s NDR, PLR, SSSR a MLR, na nichž je také **ekonomicky a politicky závislé**. Úloha Rumunska a Jugoslávie je v morálním slova smyslu kladná, fakticky však zanedbatelná a podpora Rumunska je velmi rozporná.

- Komunistická strana Československa je nedílnou součástí mezinárodního komunistického hnutí. Reálně to znamená, že se nemůže neopírat o KSSS, přičemž koncepce socialismu naší a sovětské strany je rozdílná. Stejně tak i koncepce rumunské a jugoslávské strany je s naší ve vážných rozporech a postoje komunistických stran kapitalistického Západu vytvářejí pouze potencionální pozitivní souhlas, který může být kdykoliv narušen vážnějšími, třeba dílčími neúspěchy. Další vnitřní rozpory komunistického hnutí (Čína, Albánie) tuto situaci dále komplikují.

- Československo žije na hranicích socialistického a kapitalistického světa. Pro kapitalistický svět zůstáváme nepřitelem, jemuž je možno poskytovat podporu jen v rámci dlouhodobějších koncepcí vlastní velmocenské politiky a v rámci možného ekonomického pronikání. Tato pomoc navíc musí být poskytována pokud možno neveřejně.

[3] Vnitropolitická situace, pohyb sociálních a politických sil a jejich vliv na společnost

Pokud jde o naši vnitropolitickou situaci, charakterizuje ji období polednové dezintegrace a vystoupení krajních momentů, vcelku spontánní podpora postupu předsednictva ÚV KSČ většinou obyvatelstva, podstatný vzestup důvěry v politiku strany. Výrazem této skutečnosti je posun důvěry obyvatelstva ke komunistické straně a jejímu ústřednímu výboru v průzkumech veřejného mínění, který dosáhl od počátku dubna dvojnásobného parametru. Ještě na počátku dubna se pohybovalo vyjádření plné důvěry ve stranu mezi 42-53 %. V kulminačním bodě jednání ÚV v červenci a jednání v Čierné nad Tisou dosáhlo vyjádření důvěry až 82 %.

Tento postup je spjat ovšem téměř výhradně se zahraničněpolitickým vývojem. Jde o jednotu v požadavku adresovaném vně republiky: respektovat suverénní právo strany a státu samostatně řešit a rozhodovat vnitropolitické problémy, uplatňovat rovnoprávné vztahy mezi socialistickými zeměmi.

Jde přitom o jednotu dočasnou, o všelidové seskupení, které v případě zmírnění vnějších tlaků může ustoupit do pozadí. Jde totiž o jednotu v rozdílnosti, jednotu diferencovanou na základní politické a ideové proudy a jejich reprezentaci.

Dočasná jednota, vytvořivší se na základě intenzivně působících vnějších faktorů, prošla v těchto dnech dalším vývojem: přispěla k vyvolání vědomí zájmů, které jsou společné v oblasti vnitropolitické. Toto vědomí nachází svůj výraz v kvalitativně novém jevu: v úsilí pracovních kolektivů a jednotlivých občanů přispět svým dílem k řešení problémů, vyplývajících z hospodářské situace země. (Příspěvky na Fond republiky, na zlatý poklad, návrh na vypsání pětileté státní půjčky apod.) Charakteristickým rysem tohoto úsilí je jeho spontánnost; všeobecně je hodnocena jako další doklad ustupující lhostejnosti a rozšiřující se angažovanosti všech vrstev obyvatelstva.

Tyto jevy nacházejí svůj ohlas i v oblasti bezprostřední politiky. Jednoznačně je veřejností akceptován závěr vytvářet socialistickou společnost na základě vlastních, specificky československých podmínek. Sjednocovací snahy se výrazně projevují i v masových sdělovacích prostředcích: zveřejňované články, dopisy, odborná pojednání, relace v rozhlase a televizi svědčí o dosti výrazném posunu pozornosti od minulosti k budoucímu uspořádání ekonomiky, politiky, oblasti kultury, sociálního zabezpečení apod. Znatelné je uvolnění dřívějšího napjatého ovzduší.

Vytvářející se jednota není z pochopitelných důvodů absolutní; v jejím rámci působí i nadále vnitropolitické rozpory, z nichž některé mohou v budoucnu vystoupit konkrétně do popředí (např. v otázce způsobu příprav a vlastního uskutečnění voleb do zastupitelských sborů, v otázkách souvisejících s

budoucím státoprávním uspořádáním, v řešení ekonomických otázek apod.). Intenzivnější působení těchto, ale i dalších rozporů lze očekávat **zvláště v podzimním období**. Jejich novým rysem ovšem je, že nenabývají krizového, bezprostředně konfliktního charakteru.

Nicméně ani dnešní vývoj nepostrádá tendence negativní. Rezidua starého způsobu myšlení ve smyslu »monolitní jednoty« se dosti často projevují v nervózním postoji veřejnosti, jednotlivých kolektivů a občanů vůči názorům menšiny; jsou zaznamenány tendence řešit odlišné názory nikoli prostředky diskuse a politiky, ale různými formami nátlaku (viz některé ohlasy na dopis skupiny zaměstnanců závodu Auto-Praga, který byl publikován v tisku Sovětského svazu i reakci tajemníka ÚV KSČ s. Císáře). Uvnitř komunistické strany jsou naopak z hlediska stejných myšlenkových postupů znatelné tendence posuzovat **jakoukoli** aktivitu nekomunistických politických stran a některých organizací za projev působení protisocialistických sil a antikomunismu. Obecně lze tyto jevy charakterizovat jako rozpor mezi objektivním působením starého, dosud nepřekonaného, a nového, dosud nepropracovaného, rodícího se politického systému.

Kromě těchto otázek nelze ponechat bez povšimnutí extrémní názory a požadavky, projevující se v podobě různých memorand, letáků a nápisů, spekulujících se zneužitím kritiky minulých chyb a deformací, s vyvoláváním antikomunismu, antisovětlismu a antisemitismu. Vzestup těchto akcí v červnu a červenci je 2,7 % letáků a nápisů proti KSČ, proti SSSR 4 %. V letáčích rozšiřovaných v Jihomoravském kraji bylo uváděno: zakázat činnost KSČ jako fašistické strany, marxismus a vědecký socialismus prohlásit za pavědu, Marxe, Engelse, Lenina prohlásit za šarlatány. V Gottwaldově se v červnu objevily letáky s hrubými antisovětskými výpady a urážkami typu: »Jděte domů, Rusi! Víte, že uran, který nám Rusi ukradli, budou nám nyní Rusové draze prodávat? Tito barbaři strkají nos i do našich vnitřních věcí, hanba! Vyzýváme proto všechny komunisty i nekomunisty k akci: Jděte domů, Rusi! Pište všude tuto výzvu: na ploty, na chodníky, ve vlaku, posílejte je v dopisech tak, aby tato akce zachvátila celou republiku...«

Na obdobné tendence, projevující se mnohdy v umírněnější formě, upozorňují i některé další krajské výbory. Je nutno předpokládat, že ve veřejnosti existuje v problematice československo-sovětských vztahů mnoho nejasností a zkreslených pohledů.

Obecná charakteristika politických proudů v zemi

a) Programové dokumenty politických stran a dalších organizací se hlásí k socialismu, demokracii a humanismu. Aniž byla provedena teoretická analýza zmíněných dokumentů, je zřejmé, že obsah těchto pojmů je chápán rozdílně. Z prohlášení představitelů Československé strany socialistické vyplývá, že jejich pojetí demokracie a humanismu vychází z myšlenek T. G. Masaryka. Československá strana lidová zdůrazňuje, že vychází z ideového podkladu křesťanského světového názoru, a to nejen v jeho tradiční, ale i moderní podobě. Postupně tedy dochází k vyhraňování určitých ideových koncepcí: marxistická teorie by měla zkoumat objektivní základy těchto tendencí, což je první předpoklad pro volbu racionální strategie a taktiky KSČ v podmínkách pluralitního modelu socialistické společnosti.

b) V praxi existuje jistý rozpor mezi programovými prohlášeními a veřejným vystupováním jednotlivých představitelů a členů určitých politických proudů. (Zejména v Československé straně socialistické došlo od přijetí nástinu ideových zásad strany z dubna t.r. k posílení pravicových tendencí a jejich reprezentantů ve vedení strany - poslanec Šubrt, prof. Kácl a někteří krajští tajemníci). Vedení ČSS se plně hlásí k principům, které byly vlastní národně socialistické straně. Podle prohlášení K 231 mělo jít o celostátní nepolitickou organizaci sdružující lidi odsouzené za politické delikty. Předkládané požadavky však svědčí o výrazné orientaci klubu na vybudování politické opozice vůči KSČ.

c) Pokračuje názorová diferenciací uvnitř jednotlivých politických proudů. Tato diferenciací se projevuje zejména v postoji ke KSČ, k její vedoucí úloze, k vlastní minulosti jednotlivých stran a organizací, v požadavcích na řešení různých politických, ekonomických, sociálních a kulturních otázek, v postojích vůči vlastním problémům a k budoucnosti i k postavení ve formujícím se politickém systému. (V Československé straně socialistické existují tři základní proudy: realistický směr reprezentovaný dr. Kučerou, doc. Löblem aj., pravicově orientovaná skupina a zhruba polovina pasivních, kolísajících členů

ÚV. V Československé straně lidové se projeví tendence nevolit do nových orgánů funkcionáře, kteří již dříve respektovali politiku Národní fronty - např. okres Mělník. V hnutí mládeže jsou dosti odlišné názory na způsob vytváření a budoucí podobu mládežnické organizace.)

d) K diferenciaci dochází i uvnitř dalších institucí i k relativnímu vydělení nestraníků do různých sekcí a sdružení, zejména v uměleckých svazech. (Např. Klub nezávislých spisovatelů.) Podle proklamací jde o sdružení dočasného charakteru.

e) Vytvářejí se vazby mezi politickými stranami a různými organizacemi; smyslem těchto vazeb je vzájemná spolupráce při ustavování nových organizací, v náboru členů, koordinace požadavků vůči státním orgánům apod. Je možné, že tento jev je mj. ovlivňován nejistotou, zda činnost nově se vytvořivších klubů a spolků bude legalizována. (Podpora církve a ČSL v zakládání Orla a katolického Junáka, pokusy Federace lokomotivních čet o navázání kontaktů s představiteli ČSS a ČSL, případně se zahraničními odborovými centrály ve Francii a Švédsku, spojení mezi bývalými sociálními demokraty, členy K 231 a Klubu angažovaných nestraníků, mezi K 231 a bývalou Křesťanskou demokracií a politickou emigrací. Jedním z organizátorů K 231 je Dušan Slavík, syn Juraje Slavíka, předsedy »Rady svobodného Československa« v USA.)

f) Z proklamací K 231 a Klubu angažovaných nestraníků vyplývá snaha těchto organizací přisoudit si kontrolní funkci vůči KSČ »při plnění jejích slibů«, plnit úlohu »skupin nátlaku« za pomoci vytváření veřejného mínění.

K problematice jednotlivých politických proudů

a) Československá strana socialistická

Podle údajů orgánů Národní fronty vzrostl počet členů této strany z 10 715 členů sdružených k 1.1.1968 ve 213 organizacích na 17 323 členů sdružených k 1.7.1968 ve 334 organizacích. K největším přírůstkům počtu členů došlo v Praze-městě, ve Středočeském, Západočeském, Severočeském a Jihomoravském kraji. (Viz tabulka v příloze.) V Západočeském kraji, kde se členská základna ČSS zvýšila takřka třikrát, je nejvýraznější vzestup vlivu ztelný v Plzni, na Karlovarsku a Domažlicku (údaj Svobodného slova z 23.7.1968). Důležitý je v této souvislosti poznatek, že kampaň veřejných schůzí ČSS byla v první fázi zaměřena především na pohraniční oblasti západních a severozápadních Čech a teprve postupně se rozšiřovala do vnitrozemí a na Moravu.

Pozornost ČSS se soustřeďuje především na města a větší obce, z hlediska sociálního složení na inteligenci a vysoce kvalifikované dělníky. V Náchodě byla agitace na veřejné schůzi ČSS vedena tím, že do této strany vstoupili populární lidé: jmenováni byli dr. Pixa, Waldemar Matuška, Darek Vostřel aj. V poslední době je ztelná orientace na závody. (Červnové plénum ÚV ČSS rozhodlo zřizovat organizace ČSS na všech pracovištích, kde jsou k tomu vhodné podmínky.) Podle sdělení okresních výborů KSČ se už v některých závodech ZO ČSS vytvářejí. V okrese Karlovy Vary jde o 7 závodů; v závodě LIAZ Jablonec nad Nisou je v organizaci ČSS 82 členů; další organizace byly ustaveny ve VTŽ Chomutov, ČSAD Podbořany, Sklo Union, Lesní brána Teplice, v lokomotivním depu Ústí n. L. aj. Jejich zřizování organizace KSČ tolerují. Existují doporučení zakládat závodní výbory Národní fronty. (ZV KSČ s. Litera v závodě Tesla Strašnice.)

Obsah činnosti ZO ČSS je kromě obecných úvah, získávání nových členů a schůzí dosti nejasný. Z uveřejněných úvah vyplývají tyto jejich úkoly: aktivní práce příslušníků ČSS v odborech; prosazovat naprostou ekonomickou samostatnost závodů bez byrokraticko-direktivního řízení oborovými ředitelstvími; usilovat o to, aby do rad pracujících byli vybíráni nejschopnější lidé, odstranit kádrový strop; odbourat rovnostářství a odměňovat lidi podle množství, významu a kvality práce, kterou odvedou. Uvažuje se o svolání aktivu funkcionářů ZO ČSS z českých zemí. (Viz diskuse o závodních organizacích ČSS, Svobodné slovo z 28.7.1968, str. 3.) Z vyjádření účastníků diskuse vyplývá snaha ČSS orientovat se v první řadě na kvalifikované, nepostradatelné pracovníky, vytvořit z ČSS »koalici slušných lidí«. Projevují se snahy získat vliv mezi učiteli; při městském výboru ČSS v Praze existuje učitelská sekce, která chce mít zástupce na školách a kde to bude možné - založit organizace ČSS.

Aktivita ČSS se projevuje i v dalších oblastech. 3.8. t.r. proběhla celostátní konference zdravotnických a sociálních pracovníků-členů ČSS, která přijala zásadní stanoviska k otázkám životního prostředí, zdravotní a sociální péče. Kategoricky žádá prodloužení mateřské dovolené, náhradu jeslí rodinnou péčí; vyslovila se k řízení zdravotnictví, k péči o staré lidi a k řadě dalších problémů.

Průběh diskuse na veřejných schůzích ČSS je poznamenán zaměřením na základní politické otázky, na uspořádání politického systému, hodnocení uplynulého vývoje apod. Celkový charakter schůze bývá závislý na osobě referenta a jeho vystupování. Referují-li pravicově zaměřeni představitelé vedení strany, nejsou výjimkou výpady proti KSČ ve smyslu výroků: jdeme s čistým štítem, neměli jsme Mírov, Leopoldov a další, ať rehabilitace platí KSČ, ať jdou komunisté od toho. Hovoří se proti existenci Lidových milicí a jejich »výlučně stranickému charakteru«; požaduje se podřízení LM Národnímu shromáždění. V okrese Hodonín se projeví požadavky zrušit Lidové milice, názory, že by i členové ČSS mohli být členy LM nebo že by ČSS mohla mít LM vlastní. V Gottwaldově byla kladena otázka, proč má platit rehabilitaci celý národ, když to zavinila vedoucí strana. (V těchto případech jsou do pozadí zatlačeny některé myšlenky Nástinu ideových zásad strany, rozvoj jednotlivce, drobné podnikání založené na vlastní práci aj.)

Veřejné schůze zatím nesplnily základní požadavek, o který původně šlo, podstatně zvýšit členskou základnu strany. Z prohlášení vedoucích představitelů ČSS vyplývá, že si početní slabost strany i nedostatek kvalifikovaných kádrů v jejích orgánech uvědomují. Zřejmě i tento fakt vede realisticky uvažující funkcionáře ČSS k tomu, že vedoucí úlohu KSČ veřejně prohlašují za realitu. (Viz rozhovor západoněmeckého časopisu Der Spiegel s předsedou ČSS dr. Kučerou, Svobodné slovo z 8.8.1968.) Na druhé straně stejný fakt vyvolává u některých členů vedení ČSS nervozitu a zřejmě i tlak na formování výraznějšího programu strany, jenž by získal bývalé členy národně socialistické strany a sympatizující. Podle názoru komunistů v ÚV NF může v celém období před konferencí ČSS dojít k dalšímu přeskupování sil s cílem změnit složení dosavadního ústředního výboru a obsazení vedoucích funkcí. Zároveň se ovšem konstatuje, že postavení dr. Kučery ve funkci předsedy strany se vzhledem k jeho každodenním kontaktům s funkcionáři a členstvem upevňuje.

b) Československá strana lidová

Počet členů ČSL se zvýšil z 20 642 členů sdružených k 1.1.1968 ve 467 organizacích na 46 028 členů sdružených k 1.7.1968 v 859 organizacích. Nejvyšší vzestup vykazuje kraj Jihočeský, Severočeský, Východočeský, Jihomoravský a Severomoravský. (Viz tabulka v příloze.) Československá strana lidová se orientuje především na vesnici a na občany inklinující ke křesťanskému světovému názoru. Úspěchů v zakládání organizací a přijímání nových členů dosahuje zejména v místech svého tradičního vlivu: Benešov, Č. Budějovice, Jindř. Hradec, Tachov, Náchod, Svitavy, Brno-venkov, Břeclav, Gottwaldov, Třebíč, Nový Jičín, Olomouc, Přerov, Opava, Šumperk, Vsetín.

Fakta ukazují, že zejména v těchto okresech jsou orgány ČSL nejagilnější a ve svých požadavcích nejdůležitější. Nově zvolenému OV ČSL v Benešově bylo okresní konferencí uloženo do konce letošního roku založit místní organizaci ČSL ve všech obcích okresu; aktivizovat své členy v ROH, ČSTV, Sokole, Junáku a v zemědělských organizacích; prosazovat v Národní frontě předkládání samostatných kandidátek ČSL při volbách do národních výborů; žádat, aby v závodech byli pracující organizováni v ROH a pokud v závodech budou nadále ZO KSČ, vytvářet podmínky i pro zakládání organizací ČSL; jsou-li na závodech milice ještě nutné, pak požadovat, aby byly postaveny na úroveň ostatních ozbrojených složek a podřízeny Národnímu shromáždění. ČSL na Benešovsku předpokládá, že do konce roku bude v okresní organizaci 2500 členů. (V současné době 1346 členů.) V okrese Náchod je 1625 příslušníků ČSL; značný vzestup počtu členů se v tomto okrese projevil na Broumovsku; okresní výbor ČSL zde zřídil nový sekretariát. Na Tachovsku se počet členů zvýšil o 630 %. Údaj Lidové demokracie ze 17.7.1968.

V zakládání organizací a v náboru nových členů projevují značnou aktivitu bývalí funkcionáři ČSL. Naopak jsou případy, kdy na funkcionáře z období let 1948-1967 je činěn psychický nátlak. Předseda OV ČSL v Třebíči dostává anonymní dopisy, v nichž je označován za kolaboranta s komunisty.

Středem zájmu mnoha organizací ČSL na Moravě je úsilí o obnovu a zakládání výborů československého Orla. Ve Znojmě byl vyjádřen požadavek obnovit orelské jednoty a zahájit praktickou činnost. Velmi aktivně vystupují v mnoha místech tzv. mladí členové, kteří nejprve usilovali o založení vlastní mládežnické organizace; v současné době se spíše zaměřují na vybudování diskusních klubů mladých.

Veřejné schůze ČSL mají oproti schůzím ČSS odlišný charakter. Nesoustřeďují se jen do větších míst, ale i do malých obcí; je tím sledován cíl vybudovat co nejširší organizační síť strany, pokud možno v co největším počtu obcí.

Diskuse na těchto schůzích jsou klidnější, jen výjimečně dochází k výpadům proti KSČ a Lidovým milicím. Přípomínky se zaměřují na církevně politické problémy - výuka dětí náboženství, požadavky na vrácení majetku církvi, rehabilitovat duchovní, zejména na Moravě založit organizaci katolických žen. Je vznášen požadavek rehabilitovat učitele-bývalé členy ČSL a zemědělce, včetně bývalých kulaků.

Pokud lze vyvodit závěry z obsahu diskuse na veřejných schůzích ČSL, je postavení vedení této strany v porovnání s ČSS pevnější. Volí taktiku postupného předkládání požadavků. Komunisté z ÚV Národní fronty však upozorňují, že i zde je třeba očekávat přeskupování kádrů, z nichž někteří noví zatím ve svých argumentech stojí na bázi předúnorové politické struktury. Další vývoj v těchto otázkách závisí do značné míry na postoji katolické hierarchie.

Fakta, která jsou k dispozici, neumožňují zatím učinit přesný závěr o dalších tendencích a možnostech reálného vlivu obou politických stran na různé vrstvy obyvatelstva, např. ujasnit si okruh sympatizujících a naopak těch, kteří považují obě strany za »zkompromitované kolaboraci s politikou KSČ«. Je možné, že v případě odmítnutí registrace K 231 a některých dalších organizací dojde k přechodu části jejich členů do ČSS a ČSL.

Je nutno počítat i s tím, že další vývoj závisí nejen na politice a diferenciaci uvnitř ČSS a ČSL; je možné jej ovlivnit taktickým postupem KSČ.

V příloze uvádíme přehled o vývoji počtu členů a organizací ČSL a ČSS. Diference mezi těmito údaji vyplývají z rozdílných informací, jež mají k dispozici orgány KSČ a NF. Je také možné, že některé orgány ČSS a ČSL nezveřejňují a neposkytují přesné údaje záměrně. OV KSČ Strakonice upozorňuje, že ČSL odmítá okresnímu výboru NF sdělit údaje o své činnosti.

c) Nekomunistické politické strany na Slovensku

Počet členů a organizací těchto stran je podle informací OV KSS zanedbatelný. (Strana slobody 248 členů, Strana obrody 364 členů.)

Přehled o jejich činnosti nemáme k dispozici. ÚV KSS nemá vybudován inf. útvar a neanalyzuje jejich vývoj. Obecně se konstatuje, že potenciální politickou protiváhu na Slovensku představuje místo politických stran církev.

d) Pokusy o obnovení sociální demokracie

V porovnání se situací projednanou PÚV KSČ 9.7. t.r. nelze doložit další fakta. Poslední známky však ukazují, že lze předpokládat pravděpodobně po XIV. sjezdu obnovu veřejné aktivity přípravného výboru sociální demokracie. (Viz vystoupení P. Janýra ve 22. čísle Literárních listů, týkající se jednání o ústavním zákoně o Národní frontě.)

Informace východočeského KV KSČ ze dne 24.7. t.r. uvádí, že KV NF obdržel od přípravného výboru sociální demokracie dopis s oznámením, že se rozhodl obnovit činnost strany a hlásí se k Národní frontě. Podle sdělení zástupců přípravného výboru se budují opěrné buňky v jednotlivých okresech. KV NF s nimi jedná ve smyslu dohod ÚV KSČ s přípravným ústředním výborem sociální demokracie.

Podle neověřených zpráv má na okrese Liberec existovat okresní výbor sociálně demokratické strany a několik základních organizací, například na jedné učňovské škole, v závodě a na jedné vesnici. (Stranická informace severočeského KV KSČ z 31.7.1968.)

V Praze je hlášen městský a krajský přípravný výbor a 6 organizací, v městě 3, v kraji Brno hlásí 4 přípravné výbory, Plzeň městský výbor ve ZVIL, Ostrava 1 výbor.

V průzkumu předsedů ZO KSČ se upozorňuje, že přípravné buňky soc. dem. strany se objevily ve 150 případech v celé zemi.

V neúplné výpovědi představitelů soc. dem. je zaznamenáno 1700 přihlášek členů. Nadále má soc. demokracie podporu redakce Student a Literární listy (i když se značným omezením).

e) Neevidované organizace politické typu K 231

Po zveřejnění profilů některých vedoucích funkcionářů K 231 v tisku a rozhlase, v důsledku sílící nedůvěry ze strany členů klubu k jeho mluvčím, dochází v radě míst k odlivu veřejné aktivity této organizace. Celkově lze říci, že aktivita klubu byla na vrcholu koncem května. Například v Jihočeském kraji v podstatě K 231 zaniká, v okrese Tábor již došlo k zastavení jeho činnosti.

Sami představitelé klubu přiznávají, že došlo mezi funkcionáři a členy k vnitřní diferenciaci, která je dána politickými postoji k socialistické společnosti - její minulosti i dnešnímu demokratizačnímu procesu.

K 231 přesto zůstává potencionální politickou silou. Existují úvahy převést členy klubu do některé politické strany a dát tak jejich činnosti oficiální organizovanou základnu. Jinak se činnost K 231 hlavně orientuje na přípravu a ovlivňování průběhu voleb. Jsou hesla: nevolit komunisty, navrhnout vlastní poslance, usilovat o získání vedoucích míst ve státní správě a v hospodářském životě. Snaží se vyvolávat veřejné mínění proti státním orgánům a institucím, kompromitovat KSČ jejími vlastními prostředky za přispění samotných komunistů. K 231 v Mělníce přímo klade otázku: Kdo má víc různých »elementů«, my nebo KSČ?

Na Slovensku obdobu K 231 představuje Organizace pro ochranu lidských práv. O jejím bližším obsahovém zaměření i početním stavu není přehled.

Klub angažovaných nestraníků

Ideová platforma tohoto klubu je charakterizována třemi principy: socialistické zřízení, demokratický výkon moci, svoboda jednotlivce.

KAN se má stát »nezávislou politickou silou nového typu« (viz Manifest KAN), stojící ne proti KSČ, ale vedle ní jako organizace hájící zájmy nestraníků, usilující o jejich zrovnoprávnění se straníky, upozorňující na dodržování a respektování pravidel demokratického vytváření politického života a státní moci, vytvářející alternativní politická stanoviska.

Z veřejného vystoupení Ivana Svitáka v Ostravě vyplývá, že činnost klubu je výrazně orientována na ovlivnění znění volebního zákona a vlastní provedení voleb v duchu těchto požadavků: vytvoření parlamentní opozice, nevolit nikoho z dosavadních poslanců NS, ovlivnit nominaci kandidátů, volit osobnosti a oddělené programy různých politických stran, neboť »volby bez alternativ jsou podvod!«, předstoupit před veřejnost s minimálním programem občanských svobod, který by se mohl stát politickým základem volebního střetávání. Svitákov program je obsažen i v posledním prohlášení KAN v besedě na Slovanském ostrově 24.7.1968. Je znám úzký kontakt I. Svitáka na specialisty americké politologie - poradce amer. vlády.

I. Sviták mimo jiné konstatoval, že zatím nelze předvídat nutnou politicky vyhraněnou tvářnost klubu. Sdružují totiž nestraníky různých politických názorů a je těžké dnes určit, které názory, zda pravicové nebo levicové, budou mít větší vliv na formování politického profilu KAN a jeho organizací. Např. v okrese Benešov jsou vedoucími funkcionáři klubu lidé, kterým bylo v minulém roce odmítnuto členství v KSČ. Postoj organizací KAN vůči KSČ v okresech Příbram, Č. Lípa, Chomutov, Jablonec n. N., Semily, Havlíčkův Brod, Třebíč, je negativní (Informace OV KSČ).

OV KSČ nemají přesný přehled o počtu organizací a členů KAN. V Severočeském kraji existují organizace již ve všech okresech. Naproti tomu na Náchodsku se projevuje všeobecný nezáměr občanů o tuto činnost. KAN v Ústí nad Labem nesouhlasí s vytvořením celostátní organizace, neboť má vážné výhrady vůči jejím vedoucím.

Projevuje se tendence ustavovat organizace a důvěrníky KAN na závodech (okres Kutná Hora, Most, Praha, v Ústí n. L. jsou důvěrníci již ve 24 závodech). Mimoto se počítá s vytvářením klubů na půdě masových organizací a uměleckých svazů.

Záměr o práci v KAN se projevuje zejména v řadách inteligence. Např. v Říčanech (okr. Praha-východ) učitelé, v podniku Výpočetní techniky v Č. Budějovicích jsou z 25 inženýrů 3 komunisté, ostatní jsou členy KAN. 2 organizace KAN jsou ustavovány i v ČSLA (nemocnice Č. Budějovice).

Ze souhrnných údajů lze vyvodit, že přechod KAN k organizovaným formám činnosti vedl k oslabení jeho aktivity a k poklesu masového náporu. Snahy formovat jednotlivé skupiny nátlaku na KSČ ovšem trvají.

Sokol a Orel

Někteří funkcionáři Sokola a Orla se přes obecná prohlášení o spolupráci s ČSTV snaží vybudovat rozdělenou tělovýchovu na programech roku 1947.

Na základě pokynů sjezdu Sokola na Žofíně v Praze dochází k obnově sokolských žup a k přípravám na vytvoření jednot. V Jihomoravském kraji bylo ustaveno 11 přípravných výborů žup. Podle informace KV KSČ jsou členy těchto výborů vesměs lidé starší 60 let, bývalí členové Sokola, kteří z různých důvodů nepracovali v ČSTV a nezúčastňovali se veřejného života. Nechybí však ani komunisté (v Prostějově 3 členové strany).

Při rozhovorech s představiteli okresních výborů ČSTV kritizují sokolští funkcionáři nedostatky v ideové práci svazu a ve výchově mládeže, v organizaci Spartakiády, nekázeň v některých druzích sportu apod. S přípravnými výbory aktivně pracují někteří právníci, kteří poskytují právní rady, jak získat nazpět sokolský majetek. Sokol ve Vlašimi v okr. Benešov požaduje vrácení Sokolovny, nájemné z jejího užívání za 20 let a předkládá další požadavky; do výboru byli zvoleni jen ti Sokolové, kteří nepracovali ve sjednocené tělovýchově a nejsou členy KSČ. Obecně se projevuje snaha získat pro činnost v Sokole mladé funkcionáře a cvičitele ČSTV.

V centrální sféře došlo k přerušení jednání mezi představiteli ČSTV a sokolskými funkcionáři pro rozpor mezi proklamacemi a praktickou činností přípravného sokolského výboru. Důkaz o skutečných záměrech některých představitelů Sokola dává programové vystoupení Klingera v časopise Československý sport. Jistá diferenciací se projevuje podle jednotlivých míst. V okresech Pelhřimov a Liberec bylo dosaženo dohody, že organizace Sokola budou pojmány jako samostatné jednotky v rámci ČSTV. Naopak v okrese Tábor, v Plzni a ve východočeském kraji se projeví tendence odtrhnout se od ČSTV a vytvořit samostatnou organizaci.

Přípravný výbor československého Orla v Brně předložil ministerstvu vnitra návrh stanov k oficiálnímu ustavení této organizace. V kraji jsou svolávány srazy zájemců o činnost Orla; silná aktivita se v tomto směru projevuje v okresech Uherské Hradiště, Brno-venkov a Jihlava.

Celkově lze říci, že se jedná povýtce o politické hnutí, které se nemůže rozvinout ve hnutí politicko-tělovýchovné, protože k tomu nemá materiální podmínky. Spor o materiální zabezpečení těchto skupin bude hlavním problémem činnosti, zvláště na vesnici.

Ze Slovenska nemáme o pokusech k organizované obnově někdejších tělovýchovných organizací zpráv.

f) Církev

Jednotlivé církve prodělávají nyní složitý vnitřní vývoj, který je doprovázen procesem názorové diferenciací uvnitř každé z nich - a to mezi čelnými představiteli, duchovenstvem i věřícími.

V katolické církvi existují dvě koncepce postavení a úlohy církve v nově vzniklé společenské situaci. Jedna, reprezentovaná skupinou usilující o demokratizaci struktury církve, respektující daný stav

a odlišující křesťanskou angažovanost od politické angažovanosti; druhá, aktivizující se síly politického klerikalismu.

Uvnitř nekatolických církví se formují skupiny vydávající vlastní programy. Zejména v evangelické církvi probíhá výměna vedoucích kádrů; je přehodnocován vztah ke státu, vážně se studuje otázka odluky, dále účast v politických stranách, zejména v ČSL.

Mezi duchovenstvem i mezi věřícími se prolínají pozitivní i negativní tendence; řada katolických kněží loajálních vůči státu, má obavy z represí ze strany jejich církevních nadřízených za dřívější i nynější kladný postoj ke státu. Na Plzeňsku řada římskokatolických kněží umožňuje Československé straně lidové agitaci v kostelích a vyzývá věřící k aktivní činnosti v různých spolcích a organizacích, např. v katolickém Junáku. Mezi nekatolickým duchovenstvem existují obavy z narůstající aktivity katolíků, z případného nerovnoprávného postavení jednotlivých církví. Lze to dokumentovat i na prohlášeních a požadavcích jednotlivých církví. Vedle již známých požadavků (navrácení majetku, obnovení řeholí a řádů atd.) je požadován i návrat emigrace, např. slovenského biskupa Hlinici, neomezená možnost přijímání darů ze zahraničí, zrušit vojenskou povinnost pro příslušníky nekatolických církví, přímé rozhlasové a televizní přenosy církevních obřadů, zrušit jakýkoliv státní dohled (evangelická církev zakázala svým duchovním jednat s církevními tajemníky).

Zvýšil se zájem kněží o cesty do Říma, dochází k navazování kontaktů s církevními hodnostáři jiných zemí. Např. v náhodském okrese byli již na návštěvě církevní hodnostáři z NSR, Itálie a Rakouska, kteří ovlivňovali i formulování požadavků vůči státním orgánům. Stejně tak tomu je na Slovensku a jižní Moravě.

Zcela novým jevem je vytváření akčních výborů církví v okrese Michalovce. Všeobecně dochází k aktivní činnosti s laiky. Na Plzeňsku jsou masově zapojováni do organizace náboženských obřadů. Farnosti v Jihomoravském kraji mají za úkol připravovat laiky pro vytváření farních rad; pořizují seznamy laiků, kteří mají zájem o dálkové studium na bohosloveckých fakultách.

V průběhu školního roku 1967/68 se zvýšil počet dětí, které se zúčastňují výuky náboženství. Podle neúplných údajů OV KSČ bylo k 1.9.1967 přihlášeno 256 906 dětí; k 30.6.1968 260 573 dětí, tzn. 12,3 % z celkového počtu školních dětí. V okrese Michalovce činí přírůstek dětí 1473, v Žiaru n. Hr. 585 dětí, ve Spišské Nové Vsi 534 dětí. Další příliv lze očekávat v září - počátkem nového školního roku (viz přílohu).

g) Postavení »konzervativních« sil a jejich možnosti.

O silách neodlučně spjatých s předlednovými poměry, které by si přály návrat zpět, lze na základě celé řady faktů říci, že jsou rozbity a ve veřejnosti zcela diskreditovány. Nepředstavují proto pro praktické uskutečňování nové politiky strany potenciální nebezpečí. Nikdo z představitelů těchto sil se dnes neodvážá své názory ani hlásat, nemluvě o tom, že tato úzká, bývalá mocenská vrstva nemá jakékoli masové zázemí. Jestliže ještě před několika týdny naznačovaly určitou mizivou aktivitu (letákové akce), po dopise pěti a jednáních v Čierné a Bratislavě nebyla aktivita vůbec zaznamenána.

Do nového ÚV KSČS je v širokém výběru 950 kandidátů navrženo pouze necelých 30 % bývalých členů a kandidátů ÚV KSČ. Není navržen nikdo z těch, kdo představovali bývalé konzervativní křídlo vedení strany, ani nikdo z těch, kdo je zatížen vážnými chybami v minulosti. Poslanci Národního shromáždění, pokud v nich existuje a působí skupina představitelů dřívějšího vedení strany, případně státních orgánů, jsou pod soustavnou a prudkou kritikou občanů. Jejich funkční působnost je současně značně omezena a je jisté, že se v dalším volebním období nemůže nikdo z nich prakticky ani pokoušet o kandidaturu na funkci poslance. Představitelé této skupiny obyvatel opustili své funkce ve vedení armády, v orgánech Státní i Veřejné bezpečnosti, kde navíc i zbylí činitelé zůstávají pod kritickým pohledem veřejnosti a s organizačními změnami stranického aparátu i celé hospodářské sféry bezesporu většina z nich odejde z oblasti této činnosti.

Jiný okruh sil představují lidé, kteří se distancovali od předlednové politiky, ale v dalším vývoji se projevují jako retardační činitelé realizace akčního programu strany. Rekrutují se především ze státního aparátu, zejména z jeho mocenských složek, a ze stranického aparátu. Úplnou destrukci těchto sil bude

znamenat federální přestavba státu a jeho orgánů. Přitom je nutno upozornit na rozdíl mezi českými zeměmi a Slovenskem, vyplývající z toho, že v českých zemích dojde k vytváření zcela nových institucí, kdežto na Slovensku pouze k jejich přestavbě a přetváření.

Dopis signatářů varšavské rady vytvořil v naší zemi takovou situaci, že prakticky uzavřel zápas s konzervativními silami a přesunul jej do zcela jiných poloh. Naproti tomu události kolem jednání v Čierné i kolem jednání v Bratislavě a události, které následovaly v krátkém období po jejich skončení, ukazují, že rozhodujícím problémem současného politického zápasu se stává střetnutí s extrémními politickými názory a s některými extrémními silami, které se soustřeďují zvláště v městských konglomeracích, avšak které prakticky vůbec nezachycují venkov.

h) Problematika extrémních sil

Základna těchto sil je velmi úzká, ale má oporu v samotné straně. Jsou koncentrovány do Prahy a částečně do Brna, opírají se o určité vrstvy mladých lidí, zejména mladé inteligence. Je přirozené, že se tyto síly často proplétají se zbytky reakčních sil jak buržoazních, tak konzervativních, a nelze vyloučit ani účast provokací.

Hlavní mocenský spor se po skončení jednání se SSSR a NDR, PLR, MLR i BLR neodehrává mezi stranou a kontrarevolučními nebo retardačními silami, nýbrž **uvnitř strany**. Mezi silami, které se snaží o důslednou realizaci polednového akčního programu, a extrémisty. Přesněji lze říci, že uvnitř československé koncepce, která se liší od koncepcí KSSS, existují nejméně dvě odlišné koncepce, které mají své aktivní stoupence. Přitom zastánci extrémních řešení si dobře uvědomují význam úlohy SSSR a lze proto očekávat z jejich strany ostré antisovětské tendence včetně útoků na naše mocenské orgány, zvláště Lidové milice. Nelze vyloučit ani skutečnost, že některé síly vědomě si složitosti stavu republiky by s povděkem přijaly, kdyby SSSR svým zákrokem u nás z nich snal odpovědnost za praktickou realizaci jejich politiky.

Urychlená přestavba strany a státu na federálním podkladě může umožnit, aby se předešlo řadě složitých konfliktů. Svoji úlohu zde sehráje nepochybně zvláštnost českých a slovenských podmínek a vysunutí mezinárodních a mocenských záležitostí do federální sféry, která získá větší prostor pro řešení otázek. Nejsložitější zápas o správné a rovnovážné řešení problémů dalšího rozvoje socialismu u nás čeká především nový český ústřední výbor.

Charakteristickým znakem činnosti opozičních politických sil je skutečnost, že se v této době nesoustřeďují na ovlivňování obsahu mimořádného XIV. sjezdu strany (soustřeďují se však k otázkám kádrové přípravy sjezdu a snaží se o diskreditaci a znemožnění některých jim nepohodlných funkcionářů), nýbrž že jejich pozornost se upíná výhradně k volbám v příštím roce, které podle nich budou představovat rozhodující mocenské střetnutí. Vycházejí z toho, že koncentrace jejich sil se bude postupně zvětšovat. Po prázdninách, po návratu studentů do škol, po návratu občanů a pracujících z dovolených, zvláště v konglomeracích měst jako Praha, Brno, Bratislava, ale i jinde, může dojít k jejich prudkému oživení a nebezpečnému kvantitativnímu zvětšení. Nové vedení federálního ústředního výboru strany, které bude mnohdy formováno novými a nezkušenými funkcionáři, a zvláště nové vedení ústředního výboru České komunistické strany, které bude plně zatíženo formováním a tvorbou svého orgánu i svého aparátu, se octne v obtížných komplikacích, nebude-li včas vytvořena hráz nástupu těchto sil. Nedokáže-li ústřední výbor strany změnit současnou atmosféru, zvláště v hlavním městě, a vytvořit síly strany, které budou s to se proti tomuto náporu postavit, nebude-li mít jistotu, že např. dělnické organizace Prahy budou s to vystoupit v protidemonstracích, musíme počítat s tím, že události podobné podpisovým akcím pro likvidaci Lidových milic, akce proti 99 občanům, kteří poslali svůj dopis sovětským představitelům v Pragovce, demonstrace před ÚV strany apod. budou narůstat a nabývat nebezpečných konfliktních podob.

i) Početnost kontrarevolučních sil a jejich předpoklady

Různé průzkumy z posledního období umožňují odhad, že s návratem kapitalistického zřízení je u nás ochotno souhlasit zhruba 5 % občanů s volebním právem, což je **asi 400 000 lidí**. Tímto

konstatováním není ovšem řečeno, že jsou tito lidé ochotni pro změnu našeho zřízení něco aktivně dělat, namnoze ne. Nicméně jsou jednotlivci, kteří podstupují aktivní zápas za restauraci kapitalismu (letáky). Objevují se zejména v průmyslových konglomeracích Prahy, Brna a Bratislavy, podstatně méně v Ostravě, Plzni a Košicích. Není vyloučeno, že by eventuelní veřejně aktivní skupina, usilující o restauraci kapitalismu, nenalezla v uvedených 5 % obyvatel podporu, nemluvě o živlech, které stojí mimo společnost.

Nemůžeme však pominout skutečnost a předpoklad, že kontrarevoluční síly i při své nízké početnosti a nemožnosti uchytit se v širších masách obyvatelstva mohou zneužít extrémních situací a davových vášní a vstoupit do politické sféry i do politické činnosti prostřednictvím jiných sil a se zdánlivě demokratickými požadavky a ve zdánlivé demokratické podobě.

Masové společenské organizace

j) Revoluční odborové hnutí

Podle hodnocení zpracovaného Ústřední radou odborů dochází k postupné stabilizaci. Závěry a opatření přijímaná v odborových organizacích jsou klidnější, uvážlivější. Rozbor 6183 připomínek došlých odborovým orgánům ukazuje, že převažuje orientace na tyto problémy:

- a) postavení ROH ve společnosti, struktura a celkový mechanismus jeho činnosti 1425 připomínek
- b) účast orgánů ROH a pracujících na řízení ekonomiky 677 připomínek
- c) politika ROH a spolurozhodování ve mzdových otázkách 534 připomínky
- d) sociální zabezpečení 405 připomínek
- e) ke kádrovým otázkám 235 připomínek
- f) součinnost a spolurozhodování ZV ROH s vedením organizace ve smyslu zákoníku práce 214 připomínek
- g) ochrana funkcionářů ROH 113 připomínek

Rozvoje pracovní aktivity se týkalo 49, pracovní kázně 5 připomínek.

Většina organizací ROH podporuje odborovou jednotu při maximální samostatnosti odborových svazů. Nadále se však projevují odstředivé síly. Fakticky mimo ROH vyvíjí činnost Federace lokomotivních čet, sdružující 85 % příslušníků těchto čet, odmítající své začlenění do jednotného odborového svazu. Fakta ukazují, že uvnitř Federace existuje dosti silná stavovská solidarita a disciplína, s níž se jednotlivé organizace podřizují svému ústřednímu výboru. S požadavky přicházejí i další profesionální skupiny na železnici, zejména pracovníci řídicí dopravu a vozmistři. Jejich reprezentanti (přípravné výbory) předpokládají, že se na rozdíl od Federace lokomotivních čet stanou formou sekci součástí jednotného odborového svazu.

Dezintegrační tendence dále existují v městské dopravě mimo Prahu, v letecké dopravě, mezi lékaři, řidiči z povolání a montážníky. Na schůzi v Městském dopravním podniku v Plzni byl vytvořen přípravný výbor, usilující o ustavení samostatného odborového svazu pracovníků městské dopravy a má některé ekonomické požadavky. V ustavení tohoto výboru aktivně pomáhali funkcionáři Federace lokomotivních čet v Plzni. (V Hradci Králové dochází k pokusům o založení závodní organizace Čs. strany socialistické v lokomotivním depu. Její funkcionáři údajně prohlásili, že podpoří úsilí lokomotivních dep.)

Vystupování Federace lokomotivních čet a jejích funkcionářů nabývá v řadě případů politického charakteru. (Viz text odpovědi ÚV Federace lokomotivních čet na otevřený dopis předsednictvu ÚRO a ÚVOS dopravy a spojů v Práci z 25.7.1968, str. 4.) Existují náznaky obnovy tendencí k pasivní rezistenci jakožto prostředku nátlaku při předkládání požadavků. (I když jsou zřejmě zmírňovány obavou z možnosti použití vojenské železniční služby.) Situace je komplikována i dalšími okolnostmi: v podnicích

ČSAD je podle sdělení příslušného oddělení ÚV KSČ ustaven celostátní stávkový výbor, který požaduje řešení ekonomických požadavků do konce 3. čtvrtletí.

Vývoj situace v odborovém hnutí není v mnoha organizacích a orgánech ROH ovlivňován komunisty. (Důsledek akce ROH bez komunistů.)

k) Svaz družstevních rolníků

Zatím existuje neúplný a nekonkrétní přehled o vytváření výborů a organizací Svazu družstevních rolníků.

K 30.6. t.r. bylo ustaveno ve Východočeském kraji 214, ve Středočeském kraji 220 a v Jihočeském kraji 168 přípravných výborů a organizací. Těžko lze uvést i stav členstva, neboť svaz je vytvářen i na principu kolektivního členství. V okrese Gottwaldov vstoupilo do této organizace všech 81 JZD.

Vážnou skutečností je neexistence celostátního ústředí rolníků a precedens neřešení federálního spojení národních organizací, který nachází hluboký odraz v prohlubující se skepsi k možnostem státoprávního uspořádání.

Organizace Svazu vznášejí požadavky na urychlené dořešení sociálního zabezpečení zemědělců, na vytvoření zemědělské banky a pojišťovny. V okrese Svitavy a ve Středočeském kraji se projevují obavy, aby prováděná rehabilitace na venkově nezasáhla socialistickou podstatu zemědělství. Z tohoto hlediska se umožňuje kritika s. Borůvky a jeho postoj k rehabilitaci kulaků.

l) Organizace mládeže

V mládežnickém hnutí, zejména v českých zemích, nejsou ukončeny dezintegrační tendence. V rámci ČSM existují fakticky samostatné rady mládeže, které připravují ustavení organizací a zájmových sdružení na území Čech a Moravy. Vytvářejí se tyto organizace:

1. **Svaz pracujících mládeže**, sdružující mládež na závodech.

2. **Samostatná organizace středoškoláků**. Organizátorem je středoškolská rada ÚV ČSM; předložila návrh na vytvoření Česko-moravské unie středoškolské mládeže, která by byla založena na principu kolektivního členství. (Není zatím jasné, zda učňovská mládež bude sdružena v této organizaci nebo ve Svazu pracujících mládeže.)

3. Svaz vysokoškolských studentů Čech a Moravy. Byl ustaven v květnu na ustavujícím sjezdu v Olomouci. Přihlásil se k myšlenkám Charty OSN, k Deklaraci lidských práv, k podpoře principů socialistické společnosti. Rozhodl se, že bude vystupovat jako samostatná organizace mimo Národní frontu, čímž nevyklučuje, že s ní bude spolupracovat. Účast ve federalizované mládežnické organizaci zásadně neodmítá za předpokladu, že požadavek jednoty bude vyvěrat z přirozené snahy mládežnických organizací o společné úsilí.

4. **Tábornická unie** je zájmová organizace kladoucí si za cíl podnitit romantický, náročný a účelný pobyt mládeže v přírodě. Navazuje na tradice »hnutí lesní moudrosti« a trampského hnutí. Má být volným sdružením tábornických klubů, osad a jednotlivců.

5. **Svaz klubů mládeže** má zájem sdružovat na základě dobrovolnosti všechny aktivní kolektivy, party a kluby v místě bydliště (není vyřešena návaznost na vesnici).

6. **Svaz vojenské mládeže** je převážně organizací vojáků základní služby.

7. **Československý pionýr**. Ústřední rada PO prohlásila pionýrskou organizaci za autonomní dětskou organizaci a změnila její název (dříve PO ČSM). Současně došlo k vytvoření ústřední rady pro české země.

8. Na Slovensku byl vytvořen **Svaz vysokoškoláků Slovenska**.

9. Existuje tendence k vytvoření **Svazů ukrajinské a maďarské mládeže**; svou činnost obnovuje **Svaz polské mládeže**.

Úsilí o vytváření organizací mládeže se projevuje i mimo rámec ČSM: obnovena byla činnost Junáka; je požadována obnova Orla; v Jihočeském kraji se vyskytly snahy založit oddíly katolických skautů. V Č. Budějovicích vznikl při KV Čs. strany socialistické socialistický klub mladých

československých socialistů. Západoslovenský KV KSS upozorňuje na snahu církve aktivněji pracovat mezi mládeží a fakticky obnovit spolek katolické mládeže. Podle zprávy ministerstva kultury a informací požadují církev obnovit činnost YMCY a YWCY. Je tedy zřejmé, že **jednotlivé politické proudy usilují o vytvoření předpokladů k bezprostřednímu vlivu na mládež.**

Silnější integrační tendence se projevují v hnutí mládeže na Slovensku. Má zde docházet k postupnému vytváření Svazu mládeže Slovenska. Jeho budoucí struktura je zpracována ve dvou variantách: Jednotná organizace mládeže s autonomní organizací vysokoškolskou nebo několik autonomních organizací sdružených ve federaci. V českých zemích se integrační tendence projevují mezi funkcionáři Středočeského kraje a ve snaze výkonného výboru ÚV ČSM o koordinaci činnosti jednotlivých rad a organizací mládeže. Nadále se požaduje přistoupit k vytvoření ministerstva nebo jiného státního orgánu, zabývajícího se problematikou mladé generace.

Jednou z překážek v budování federace mládežnických organizací je nepropracovanost problematiky společných potřeb a zájmů, jakožto sdružujícího činitele mládeže. Otázkou také je, do jaké míry tyto objektivně existující potřeby mládež v současné době pociťuje. Nesporně zde působí vliv diferenciačního procesu probíhajícího v celé společnosti.

Pokud jde o vztah KSČ k organizacím mládeže, došlo oproti prvním měsícům letošního roku ke změnám: od kritiky dřívějších metod přímého vedení ČSM stranou je znatelný přechod ke kritice apatie mnoha komunistů a organizací strany vůči mládežnické organizaci, jejím potřebám a požadavkům. V dalším vývoji sehrají svou roli jistě materiální otázky. Donedávna byl ČSM financován naší stranou, do budoucna bude muset tyto povinnosti převzít stát nebo Národní fronta. Vzhledem k tomu, že většina organizací mládeže nebude materiálně soběstačná, může řešení těchto otázek přispět k integraci.

Určitou představu o názorech mládeže dávají výsledky sociologického výzkumu názorů mladých lidí na jejich organizaci, uskutečněného v dubnu/květnu 1968 výkonným výborem ÚV ČSM v okrese Kolín. Protože obsahuje důležité postřehy a podněty, uvádíme některé z nich v příloze.

m) Problémy národností naší republiky

V českých zemích jde o **občany polské** (59 000 občanů) a **německé národnosti** (134 000 občanů). Obě národnostní skupiny mají podstatné odlišnosti. Polská skupina je v podstatě soustředěna do dvou okresů a s výjimkou jediné obce představují Poláci méně než polovinu obyvatel. Německá skupina není koncentrována, naopak zcela rozptýlená, jen v 21 obcích tvoří němečtí občané přes polovinu obyvatel, ve většině obcí, kde žijí, představují méně než 10 % občanů. Navíc je německé obyvatelstvo charakterizováno vysokým věkovým průměrem a početním poklesem. Pro polské a německé obyvatelstvo je příznačná vysoká průmyslová zainteresovanost (mezi Poláky je 63 % dělníků, mezi Němci 83 %). Kritika občanů obou národností nemá nebezpečné politické ostří.

Na Slovensku jde o **maďarské občany** (513 000 lidí) a **ukrajinské občany** (318 000 lidí). V obou případech jde o zcela kompaktní územní národnostní celky. Maďaři tvoří ve 453 obcích více než polovinu obyvatelstva, Ukrajinci, soustředění především do 2 okresů, mají nadpoloviční většinu ve 45 obcích. Maďarské i ukrajinské obyvatelstvo je převážně připoutáno k zemědělství a lesnictví (42 % Maďarů v zemědělství, přes 34 % Ukrajinců), 40 % Maďarů ovšem pracuje v JZD, kdežto 11,2 % Ukrajinců hospodaří soukromě. Na Slovensku národnostní spory a požadavky mají vzestupnou tendenci, významnou úlohu zde v tomto směru hrají kulturní spolky. Je nutno počítat s možností požadavků národnostní autonomie a vlastní politické reprezentace.

Federální uspořádání státu vytváří nové podmínky pro činnost národnostních celků. Prosazují se obavy z důsledku federalizace pro menšiny. Vedle skeptického postoje k možnostem dořešit federální vztahy vůbec, vyvolává tento fakt ostřejší nacionální tón na všech stranách.

Menšiny požadují plně zrovnoprávnění svého postavení v rámci federalizovaného státu. Jednotlivé jejich reprezentace přicházejí s konkrétními požadavky a náměty na řešení vzájemných vztahů.

a) Maďarská menšina

Předsednictvo Csemadoku navrhuje:

- vytvořit při federálním parlamentu výbor pro národnosti, skládající se z poslanců menšin i poslanců českých a slovenských. Při centrální vládě zřídit sekretariát pro národnostní menšiny v čele se státním tajemníkem;
- zřídit Maďarskou národnostní radu a při radě ministrů Slovenska zřídit ministerstvo pro tuto národnostní menšinu s příslušnými hlavními správami;
- zrušit všechna diskriminační opatření, zákony a nařízení z let 1945-1949, týkající se občanů maďarské národnosti.

b) Ukrajinská menšina

Její návrhy zformulovala ukrajinská odbočka Svazu slovenských spisovatelů:

- vytvořit tradiční ukrajinské okresy v Medzilaborcích a Snině;
- vytvořit Radu československých Rusínů (Ukrajinců), jakožto politického orgánu této menšiny.

Předseda této rady by měl být poslancem SNR a v Radě ministrů Slovenska jedním z jejích místopředsedů;

- Kulturní spolek ukrajinských pracujících považovat za kulturně osvětovou a vědeckovýzkumnou instituci.

c) Německá menšina

Komise národních výborů pro práci s německými občany požadují:

- poměrné zastoupení německé menšiny v zastupitelských orgánech;
- rozšířit působnost komisí pro práci s německými občany, v nichž by byli zastoupeni stejně jako nyní čeští občané;
- zřídit kulturně osvětovou organizaci, která by byla oprávněna provozovat i vydavatelskou činnost;
- list Volkszeitung vydávat jako deník;
- vyučování němčiny jako povinného předmětu;
- vyřešit dvojjazyčnost při veřejných jednáních v národních výborech.

d) Polská menšina

- při federálních, národních orgánech i při ONV ve smíšených okresech vytvořit národnostní rady;
- při národní vládě zřídit státní sekretariát pro národnostní menšiny;
- při provádění územní reorganizace respektovat i etnické aspekty;
- zavést na teritoriu obývaném polskou menšinou dvojjazyčnost v takovém stupni, aby se příslušníci menšiny všude dorozuměli;
- navrátit majetek bývalých polských organizací do vlastnictví dnešních polských organizací (společenské domy, nakladatelství a knihkupectví).

e) Občané cikánského původu

Specifickým rysem této skupiny je kvantitativní růst (její natalita je stále 20 % ročně) a diferenciační proces, projevující se zvyšováním počtu příslušníků inteligence. Konkrétní požadavky této skupiny obyvatelstva zformulovala bratislavská a brněnská skupina inteligence cikánského původu:

- uznat cikány za národnost;
- povolit vydávání časopisu v cikánském, maďarském a slovenském jazyce;
- zabezpečit poměrné zastoupení cikánů v zastupitelských orgánech;
- ustavit Svaz cikánů.

Souhrnně se menšiny domáhají většího zabezpečení v oblasti kulturního života a nyní vystupují s požadavky časové účasti v masových komunikačních prostředcích - hlavně rozhlas a televize.

Uvedené požadavky ve svém souhrnu ukazují, že se u všech národnostních menšin projevují výrazné tendence vytvořit národnostní orgány a instituce, které by sehrávaly úlohu politických mluvčích jejich zájmů.

n) Zastupitelské sbory:

V uplynulém období došlo k zřízení nových okresů - ve Východoslovenském kraji (okres Stará Lubovňa, Svidník a Vranov), ve Středoslovenském kraji (okres Velký Krtíš).

Mnoho požadavků na obnovu bývalých okresů se projevuje ve Východočeském kraji (Hlinsko, Ledec n. S., Litomyšl, Dvůr Králové, Turnov, Polička, Žamberk, Chotěboř, Vysoké Mýto, Broumov, Vrchlabí, Jaroměř, Nová Paka, Nový Bydžov). Spolu s tím vznikají návrhy na úpravy hranic krajů (požadavek přičlenit M. Třebovou k jihomoravskému kraji). Rezoluce poukazují na to, že územní reorganizace z roku 1960 byla provedena nedemokraticky, v mnoha případech došlo k narušení přirozených teritoriálních vazeb a k ekonomickému a kulturnímu zaostávání bývalých okresních měst.

Tendence obnovit bývalé okresy nenacházejí vždy kladnou odezvu. Výzva k obnovení ONV v Jaroměři se setkala prozatím s nepatrným ohlasem. Diferencovaný postoj zaujímají i MNV k návrhu MěstNV v N. Bydžově.

Vážný stav se projevuje v činnosti národních výborů. Většina OV KSČ jihomoravského kraje upozorňuje na pokles jejich aktivity. Řada poslanců neplně své funkce, přestávají pracovat plně i komise. V 7 obcích okresu Brno-venkov se za posledních 7 měsíců nekonalo jediné plenární zasedání MNV. Mnozí funkcionáři národních výborů v okrese Gottwaldov jsou stále méně ochotni se veřejně angažovat. V důsledku toho je požadováno: uskutečnit v co nejkratší době volby do zastupitelských orgánů; zbavit mandátů ty poslance NS, kteří se zkompromitovali a dnes již prakticky nikoho nezastupují (projevená nedůvěra voličů poslanci Janu Svobodovi, Miroslavu Pastyříkovi a dalším).

Okresní prokuratura a soud v Litoměřicích zaslaly společnou rezoluci PÚV NF, v níž upozorňují na porušení volebního zákona v případě doplňovacích voleb za bývalého poslance NS Jana Šejnu, které se dodnes neuskutečnily.

V některých okresech je nadále živý zájem o způsob provedení voleb do České národní rady. Na mimořádné schůzi ONV v Liberci byly vysloveny názory, že volby do ČNR proběhly nedemokraticky; bylo poukazováno na nezákonnost titulu poslanec ČNR. I v této otázce se potvrzuje závěr o rozpornosti, projevující se ve vzájemném působení a prolínání starého a nového politického systému.

Národní fronta

Všeobecně se zvýšil zájem politických stran, organizací i občanů o práci NF; dokladem je průběh ustavování a obroda nižších orgánů NF. Postupně dochází k vytváření místních výborů NF; OV NF v Benešově přijal usnesení založit místní výbory ve 100 obcích z celkového počtu 176. Informace OV KSČ z tohoto okresu uvádějí, že větší aktivitu v ustavování těchto výborů projevují nové organizace Čs. strany lidové než organizace KSČ.

Na pozicích NF stojí svými prohlášeními všechny politické strany. Problematičtější je vztah některých nově se tvořících organizací. (Viz stanovisko Svazu vysokoškolských studentů Čech a Moravy.)

V Jihočeském kraji se projevil nesouhlas zájmových organizací s členstvím ve druhé komoře Národní fronty.

Závažná je tendence dosáhnout ustavování orgánů NF v závodech. Prosazení tohoto záměru znamená automaticky otevřít do závodů dveře nekomunistickým politickým stranám i dalším organizacím. Princip NF v závodech by se dostal do příkrého rozporu s principem samosprávy, který se opírá o jednotné odborné řízení ekonomiky. Na tom nic nemění fakt, že samy principy podnikové samosprávy nejsou dosud vyjasněny. Není správné považovat za samosprávu připravované podnikové rady, které reprezentují jen prvek demokratizace. Tyto otázky čekají na rychlé řešení. Ukazuje se však logické, že je nutno buď vyloučit politické strany ze závodů a ustavit samosprávu, nebo jinak nemá samospráva žádnou cenu. Její monolitní princip nelze smířit s pluralitním principem NF.

Pokud jde o rady pracujících, vyplývá z informací okresních výborů KSČ, že příprava na jejich ustavení postupuje zvolna. V jednotlivých okresech existují přípravné výbory průměrně v 1-3 závodech. Informovanost o celkové situaci v této oblasti je nepostačující.

Poznámky závěrem:

a) Dostupné materiály ukazují, že stranické orgány nemají dostatečný přehled o politických vztazích v oblasti svého působení. Získané informace jsou zatím neúplné a v mnoha případech nepřesné. Umožňují určité obecné úvahy, nikoliv však hlubší analýzu současné situace, časové posloupnosti jednotlivých jevů a možných vývojových tendencí.

b) Doporučujeme provést obsahovou analýzu programových prohlášení a dokumentů jednotlivých politických stran a společenských organizací, jejímž smyslem by bylo postřehnout problémy a požadavky, které by mohly v dalším období sehrát úlohu sjednocujícího a aktivizujícího činitele.

c) Z programových prohlášení a vystoupení představitelů některých politických proudů vyplývá, že v dalším období lze v souvislosti s konáním sjezdů politických stran, některých společenských organizací a přípravou voleb očekávat nejen další diferenciaci a vyhraňování jejich charakteru, ale i zvýšenou aktivitu usilující o získání podpory veřejného mínění; může však dojít k zesílení tlaku na státní a stranické orgány.

Veřejná vystoupení některých představitelů politických stran svědčí o tom, že vyvinou značnou aktivitu, zvláště v období příprav voleb do zastupitelských sborů. Lze předpokládat, že období voleb bude pro jednotlivé strany příležitostí dokazovat svou akceschopnost a oprávněnost existence.

d) Základní funkcionářský aktiv KSČ byl po lednu 1968 postaven do zcela nových podmínek. To se dosud projevuje v jisté bezradnosti v zaujímání postojů k aktivitě jednotlivých politických proudů, zejména k činnosti politických stran a církví. Projevují se stížnosti na nedostatečnou informovanost z vyšších stranických orgánů. OV KSČ Znojmo upozorňuje, že představitelé Čs. strany socialistické daleko konkrétněji informují své členy o jednáních ÚV ČSSR, Národního shromáždění a vlády.

e) Zcela evidentní se jeví fakt, že volby jsou považovány za místo řešení mocenského zápasu v republice. Tato skutečnost se odrazí v náporu extrémních politických sil na podzim, kdy jim půjde o: vyvolání averze vůči SSSR jako mezinárodnímu garantu úlohy strany, rozbití legality a akceschopnosti LM jako vnitřní mocenské garance úlohy strany, oslabení a rozpolcení strany a její akceschopnosti před volbami, využití a podněcování vnitřních rozporů v KSČ a využití tzv. osobitosti jednotlivců v jejím vedení, organizování skutečné opoziční síly z té organizace, která se k tomu ukáže nejvhodnější v dané době, rozdělení jednoty dělnické třídy především nástupem soc. demokracie jako politické strany diskreditace všech sil, které se budou angažovat v protiakci.

Komunistická strana jako rozhodující subjektivní komponent řešení dané situace

Členové komunistické strany i její orgány byli v průběhu první poloviny letošního roku postaveni do zcela nové a zvláštní situace. Musí souběžně řešit několik dlouhodobě působících komplexů problémů, značně rozporných, pro které po celou předcházející dobu nebyli připravováni. Jde především o přechod k období dlouhodobé stability socialistického systému s normálním fungováním všech složek právního, společenského, státního i národního systému. Dále o přechod od období dogmatického interpretování marxismu k jeho všestrannému, tvořivému využití, o přechod, který je spjat s generačním posunem, kdy odchází z politického života ta část strany, která se podílela na zápase o svržení kapitalismu, a nastupuje zcela nová generace komunistů, kterou však strana nedokázala do sebe dosud plně vstřebat a pro niž neuvolnila ani dostatek vnitrostranického, ani dostatek celospolečenského prostoru (jenom skutečnost, že na sjezdu nebude přítomen ani jediný delegát do 25 let je toho frapantním svědectvím). Jde však současně o podstatnější procesy, na jejichž základě tyto změny probíhají, o procesy v oblasti ekonomie, techniky, vědy, které vstupují do společenského života zdánlivě nenápadně, ale přece však s hlubokou a trvalou důsledností, promítající se do oblasti kulturní, kvalifikační a vzdělanostní úrovně a promítající se také do

postavení strany jako avantgardy společnosti. (Komplexní statistické údaje budou předloženy PÚV jako součást materiálu XIV. sjezdu strany.)

Nedílnou součástí tohoto složitého a komplikovaného přerodu společnosti a strany je také hluboká krize jejího aparátu, který se ocitl ve vakuu své disfunkčnosti, neúčelnosti a který současně zjišťuje naprostou neúčelnost své dosavadní kvalifikace a vynaložené námahy na tuto kvalifikaci, zvláště ve stranickém vzdělání. Komplikovanost tohoto procesu je dána také tím, že v souběhu se všemi těmito skutečnostmi se projevuje i nový, pro Československo dosud zcela nezvyklý problém vztahu internacionálního a nacionálního, a to jak ve vnitřních vztazích republiky, tak ve vztazích naší komunistické strany ke světovému komunistickému hnutí a našeho státu ke světové socialistické soustavě.

Doplňme-li tyto dlouhodobé procesy skutečností, že celé jejich řešení probíhá za situace, kdy se stále znovu otevírají problémy viny strany za zločiny minulosti, kdy se stále znovu otevírá problém morálního pádu jejich vedoucích činitelů, je tragický obraz konfliktů téměř úplný.

Jeho výsledkem musí být přirozeně rozpad vnitřní jednoty strany, ztráta důvěry uvnitř stranického aktivu a naopak růst generační nedůvěry nové nastupující generace strany ke starší generaci komunistů a nedůvěry nižších stupňů členské masy k vedoucím činitelům strany.

Toto hledisko je určující pro hodnocení indikačních znaků důvěry ve stranu a důvěry ve stranické funkcionáře. Jestliže jsme svědky toho, že důvěra strany v posledních třech měsících překonala kulminační bod a dosáhla ve veřejnosti opět téměř 80 %, jestliže můžeme potvrdit, že všechny průzkumy vyzvedají do čela státních, společenských orgánů pouze komunisty funkcionáře, pak nelze, zvláště v jednotlivých případech, hodnotit toto jako obecně trvalý, o stabilní komponenty opřený jev. Jde naopak o prudké kolísání, vzestupy a poklesy, které se opírají o dílčí dočasné a zvláště působící komponenty. Z tohoto hlediska je nutno říci, že poslední prudký vzestup důvěry v komunistickou stranu se opírá výhradně o vnější indikační znaky, o tendenci, spjatou se suverenitou strany, suverenitou země, která má nedílný protisovětský podtext. Bude-li sovětská politika moudrá a bude-li tolerovat samostatný postup naší strany, bude to mezi těmi, kdož dali svůj hlas komunistické straně v situaci vnějšího tlaku vyvolávat vůči straně stále hlubší diferenciaci a rozpaky.

Stejně tak je to s indikačními znaky popularity jednotlivých funkcionářů. Jestliže můžeme považovat za trvalý stabilní znak úcty k prezidentu republiky vzhledem k jeho stáří, zásluhám a popularitě, pak u většiny komunistických funkcionářů (s výjimkou soudruha Dubčeka), jde o popularitu opírající se o vnější projev, o vnější vystupování, nikoliv o znalosti z dlouhodobé práce a hodnocení reálných výsledků činnosti jednotlivců. V některých případech záleží čistě na vůli pracovníků hromadných sdělovacích prostředků. U těchto indikačních znaků je nutno předpokládat, že jakýkoliv posun či jakýkoliv neúspěch může znamenat také prudký zlom v popularitě jednotlivých funkcionářů.

Musíme tedy konstatovat, že otázka popularity strany, jejích funkcionářů, je v současném období a bude otázkou značně labilní, probíhající v rychlých výkyvech a změnách, odrážejících důsledky projevů stabilních, dlouhodobých komponentů politické situace.

Charakteristickým znakem naší komunistické strany je skutečnost, že ve své masové základně skrývá a nejostřeji vyjevuje všechny rozpory naší společnosti. Je dotčena nejsilněji konzervativními tendencemi společnosti, spjatými s mocenským působením strany, ale stejně tak v sobě skrývá nejextrémnější elementy politického působení i ideových názorů. Jestliže na jedné straně je to výsledek skutečnosti, že ve straně je organizována celá generační skupina lidí, kteří prošli zápasem s kapitalistickými poměry i s fašismem, pak na druhé straně je tato skutečnost výrazem toho, že strana nebyla s to zachytit nastupující mladou generaci, vstřebat ji a formovat ji ve svých řadách. Z tohoto hlediska i stabilizující jádro strany, složené z generace komunistů v nejproduktivnějším věku a současně opírající se o vysokou úroveň kvalifikace bude stále vystavováno extrémním tlakům z obou stran. Tato skutečnost se zvláště silně promítá v oblastech, kde strana dosud nepůsobila dostatečně, to je v místech bydlíště, kde také roztržitost stranických řad a její nekonsolidovanost je nejsilnější. Naproti tomu stranické působení v oblasti výroby na závodech je nejkonsolidovanější a opírá se o dosti jednolitou, i když dnes se rozpadající vrstvu průmyslového dělnictva a technické inteligence. I tato skutečnost je

příčinou značné lability strany, která je pevně a stabilně zakotvena na závodech, kde však se neodehrává v současné době politický střet, ale nemá své pevné zakotvení v místě bydliště, kam se politická činnost přesunula. Tato skutečnost odhalila slabé citlivé místo stranické politiky, které dosud nebylo vyřešeno. To je si nutné uvědomit zvláště s blížícími se volbami, kde se tato skutečnost promítne nejdůrazněji v mocenskopolitickém zápase. Typickým z tohoto hlediska je stav uličních organizací, které v současné době sdružují 23 % členů strany, z nichž ale téměř 85 % členů je starších 60 let.

Nejsilněji se do života komunistů prosazuje fakt, že strana nemá jasnou a jednotnou koncepci své politiky. I když její akční program byl všeobecně přijat a ve více jak 55 % organizací rozpracován, je skutečností, že jeho konkrétní realizace vyvolává několik koncepčních řešení a nastolení mnoha otázek uvnitř samé strany.

Je zřejmé, že strana nemá jasno v konkrétním řešení ekonomické situace Československa. Tento fakt se v krátké době bude stále silněji promítat do politických postojů obyvatelstva. Je faktem, že obecný pojem politického systému je v řadách strany naprosto různorodě, konkrétně rozpracován. Je různorodá představa plurality politického systému a Národní fronty, je různorodá představa samosprávného systému socialismu, existují různorodé představy jejich vzájemného sepětí a také zcela konfliktní koncepce jejich řešení. Existují však také zcela různorodé názory na samé postavení strany, perspektivy jejího vývoje i perspektivy její vlastní činnosti. To přirozeně stimuluje teoretické bádání, teoretickou činnost, která v minulém období, zvláště v této oblasti, prakticky neexistovala. Na druhé straně nelze nevidět, že v oblasti akční činnosti vyvolává nejasnosti, pochyby a váhání.

Politická situace uvnitř strany se projevuje gradujícím způsobem. Od období určité únavy a hluboké deprese, zaměření úzce na negativní jevy minulosti a očistu vrcholných orgánů strany, přes částečnou rehabilitaci strany před veřejností, obnovení dialogu s veřejností, kladné přijetí rozhodnutí o svolání mimořádného sjezdu až k téměř absolutní jednotě uvnitř strany a absolutnímu ztotožnění se s národem, to je proces, ve kterém je nutno se značnou dávkou opatrnosti posuzovat vrchol jak krizového depresivního stavu, tak také vrchol úspěchu a soustředit daleko více pozornost k vlastnímu trendu, který probíhá uvnitř těchto vrcholových bodů.

Tento vnitřní trend vývoje strany je charakterizován naopak odpadáváním oněch okrajových tendencí postupným prosazováním vnitřního pevného stranického jádra a do značné míry narůstajícím sebevědomím stranického aktivu. Je to však proces pozvolný, provázený mnoha peripetiemi a úskalími, které mohou ještě v mnoha momentech na krátkou dobu podstatně měnit situaci jak uvnitř strany, tak postavení strany ve společnosti. Okresní konference strany i krajské konference strany dokumentují přesvědčení celé strany o tom, že je s to vyřešit danou problematiku a nalézt východiska ze situace, ve které se octla sama strana i celá země.

V téže době však všechny signály ukazují, že uvnitř strany a zvláště mezi angažovanou částí strany vzniká a neustále se rozšiřuje nedůvěra k dosavadnímu systému stranické výstavby, k dosavadnímu způsobu stranického řízení a k vnitřním metodám stranické práce. Kritika z tohoto hlediska bude stále silněji směřovat dovnitř strany, k problematice práce jejich orgánů, stranického aparátu a jednotlivých představitelů stranického vedení. To se projevuje i v tom, že v pořadí důležitosti stranických úkolů vidí komunisté především dořešení kádrových problémů ve všech stranických orgánech a poté otázky stranické taktiky a stranického postupu. Tento trend nepotvrzují jenom nárazové průzkumy, ale i rozbor souvztažného toku informací, ve kterém požadavky na vyjasnění činnosti způsobu práce strany a požadavky na dobré vnitrostranické řízení mají stále největší četnost.

Mimořádně zvláštním znakem československého procesu vývoje strany je skutečnost, že v průběhu necelého půl roku dochází k výměně nikoliv části, ale prakticky celé vedoucí garnitury strany. Zatímco ve všech ostatních komunistických stranách docházelo obvykle k výměně několika jedinců a ostatní část ústředního výboru zůstala zachována, v Komunistické straně Československa se projevuje opačná tendence, že se vyměňuje prakticky celý ústřední výbor mimo úzkou část vedoucího jádra strany. Přitom další závažnou skutečností je fakt, že do vedení strany budou vstupovat ve většině případů lidé politicky neznámí, lidé, kteří se v politické oblasti angažují pouze krátkou dobu. I tento fakt může v nových podmínkách vytvářet zcela zvláštní situaci s mnoha dnes nepřehlednými momenty.

Federální organizace strany a změny v celých systémech a strukturách strany povedou také k destrukci celého dosavadního profesionálního aktivu, k jeho podstatným změnám a přesunům, přičemž dnes nemůžeme předvídat, v jakém směru a s jakými důsledky tato změna zasáhne činnost strany. Reálně však musíme počítat s tím, že postižení určitého dřívějšího stranického jádra a mocenských článků strany bude vyvolávat vážné reminiscence vůči straně v současnosti i v blízké budoucnosti právě z řad těchto komunistů.

Analyzujeme-li stav Komunistické strany Československa ze všech těchto pohledů, musíme konstatovat, že v současné podobě není dosud připravena a není dosud s to v plné šíři řešit všechny problémy změn a procesů v oblasti politiky, ekonomiky i v jiných úsecích společenského života. Je však třeba současně říci, že proces přípravy a přeformování stranických řad i stranických orgánů v tomto směru probíhá, probíhá se značnou intenzitou, avšak nejsme s to odhadnout nejen jeho obsah, kádrové obsazení, ale také důsledky, které změny tohoto typu ve stranické politice přinesou. Strana si pro krátkost času dosud neměla možnost vybrat takový aktiv a takovou sestavu představitelů, která by znamenala dlouhodobější stabilizující faktor její politiky a její činnosti. To také vyvolává obavy z toho, zda v samém vedení strany nejde o mocenské zápasy, a obavy, aby tyto mocenské zápasy znovu nezavlekly stranu do vážných obtíží a nedeformovaly její politiku.

Vyústění vnitřních stranických procesů na mimořádném XIV. sjezdu

Připravovaný mimořádný XIV. sjezd strany je charakteristický tím, že v něm fakticky vyúsťuje celý předcházející vývoj, zvláště posledního půl roku. To potvrzuje statistické složení delegátů sjezdu.

Češi	78,6 %	ženy	6,2 %
Slováci	19,4 %	muži	93,8 %
ostatní	2,0 %	do 25 let	0
dělníci	17,4 %	do 30 let	2,3 %
rolníci	6,7 %	do 50 let	86,4 %
ITHP	32,2 %	nad 50 let	10,6 %
politici		vysokoškolské	
		vzdělání	45,2 %
pracovníci	22,7 %	středoškolské	
ozbrojené síly	6,0 %	vzdělání	34,2 %
		základní	
		vzdělání	20,5 %

Vezmeme-li v úvahu, že většinu delegátů tvoří v politice noví lidé a že složení delegátů sjezdu je zcela jiné než na kterémkoliv předcházejícím sjezdu, pak musíme především konstatovat, že výsledky sjezdového jednání nemůžeme předem přesně určit a nemůžeme také přesně předvídat průběh sjezdového jednání. Sociologické šetření provedené mezi delegáty navrženými na sjezd ukázalo, že názorové rozevření skupin delegátů je velmi ostré. Na jedné straně že více než 10 % delegátů sjezdu přichází na sjezd se značně vyhraněným názorem vůči politice posledního půl roku a především vůči kritice minulosti strany a vůči protikomunistickým tendencím uvnitř naší společnosti. Na druhé straně je faktem, že kolem 10 % delegátů přichází s velmi radikálními, často až extrémními názory na změny stranické politiky a tato skupina delegátů se jeví také jako velmi průbojná a značně erudovaná v prosazování svých názorů na jednání sjezdu. Tato skutečnost sama nutně vyvolává psychologické nebezpečí, že spornost těchto proudů bude dominovat na jednání sjezdu a přehluší třebaš kvantitativně vysoce početnou, téměř 80% skupinu delegátů, která přichází s věcnými, progresivními, ale současně reálnými postoji k současnosti, k politice strany i k jejím dalším perspektivám.

Složitost dané situace je spjata navíc s tím, že radikalizující názory se koncentrují především ve dvou krajských delegacích. V delegaci města Prahy a v delegaci kraje Ostrava, zatímco na druhé straně spíše konzervativní názory se koncentrují téměř výhradně v delegacích slovenských krajů, což může vést k

tomu, že názorový, ideový konflikt těchto dvou poloh se přeneso do konfliktu národního a národnostního a může způsobit vážné obtíže v celém sjezdovém jednání.

Je přirozené, že tento předpoklad vychází z předběžných hodnocení. Podrobná stanoviska nám může poskytnout realizovaná anketa mezi delegáty sjezdu, která bude uzavřena začátkem září a která nám může ukázat přesnou polarizaci těchto názorových změn i její obsahové zaměření. Současně může také dát základní představu o intenzitě postojů jednotlivých delegátů.

V souvislosti s těmito fakty chceme znovu upozornit na to, že zvolený volební systém na sjezdu povede psychologicky k soustředění pozornosti delegátů na dosud známé politické osobnosti současného života. Jestliže delegátům bude předložena delegátka se 150 jmény s tím, aby škrtili ty soudruhy, se kterými nesouhlasí, pak lze očekávat, že budou škrtat v čase vymezeném jim pro zpracování kandidátky pouze ty delegáty, které znají z veřejné činnosti a vůči nimž mají takové či jiné antipatie. Prakticky v mizivé míře budou škrtat nově navržené členy ústředního výboru, které neznají a vůči nimž necítí potřebu se vyjadřovat. Za této situace lze očekávat, že z oněch 30 % členů nynějšího ÚV KSČ, kteří by měli tvořit kontinuitu dosavadního vedení strany, neprojde sítím tajných voleb přibližně jedna třetina, a to se samozřejmě týká i nynějších členů předsednictva ÚV i sekretariátu ÚV KSČ.

Současně s tím upozorňujeme, že pro takovýto případ voleb bude rozhodujícím pořadí soudruhů na kandidátce. Pokud by neměla být provedena volba podle pořadí na kandidátce, ale podle počtu získaných hlasů, potom je nutné upozornit, že se může stát, že větší počet hlasů než všichni členové nynějšího předsednictva i sekretariátu ÚV, a to i včetně s. Dubčeka, získají naprosto neznámí a nově navržení členové ÚV, vůči nimž nebude žádných námitek. Ve velmi strážlivém propočtu se všemi posuny popularity, ke kterým došlo v posledním období, se jeví zřejmým, že všichni členové nynějšího předsednictva, sekretariátu ústředního výboru musí počítat nejméně s 5 % záporných hlasů.

Řešením této situace je zdlouhavější proces voleb, který vyžaduje, aby každý delegát fakticky sám navrhl celý ústřední výbor, tzn., aby mu byl položen úkol vybrat všech 120 členů ÚV, které chce mít v novém vedení strany. To je však možné realizovat jen za podmínky, že delegát dostane k dispozici kandidátku na delší dobu, aby mohl takovýto způsob volby provést.

Nebudou-li tyto otázky podrobně znovu posouzeny, musíme v této zprávě konstatovat, že je ne zcela jistá i kontinuita dosavadního vedení strany a že budoucnost centrálních orgánů a jejich kádrového složení se jeví velmi nejasnou a nemůžeme ji z daných faktů přesně určit. Současně je třeba upozornit, že na pokračujícím jednání ustavujícího sjezdu České komunistické strany bude vůči dosavadním představitelům prakticky ještě kritičtější ovzduší než na celostátním stranickém sjezdu. To může vést k tomu, že někteří soudruzi, se kterými se počítá do vedení České komunistické strany, se octnou ještě ve svízelnější situaci při realizaci voleb na sjezdu České komunistické strany.

Závěrem této části můžeme tedy konstatovat:

- strana jako celek se všemi svými členy dosud nepřekonal krizové stavy svého vývoje, nevytvořila si stabilní orgány a stabilní kádrové obsazení těchto orgánů a tyto úkoly může řešit až po skončení mimořádného XIV. sjezdu;

- nelze tedy očekávat, že okamžitě po sjezdu vstoupí do složitého podzimního a předvolebního období pevně stmelena, sjednocena, s dobře fungující soustavou orgánů, institucí, aparátu, ale naopak je nutné předpokládat, že potrvá nejméně do konce letošního roku, než k takovéto konsolidaci strany dojde;

- strana ještě stále prochází obdobím hluboké negace minulosti, velmi obtížně hledá kontinuitu jak v obsahových otázkách politiky, tak ve formách organizace a struktury své činnosti i v kádrovém zajištění stranické činnosti;

- strana má svůj pozitivní program činnosti vypracován pouze v obecných konturách, nemá propracované konkrétní řešení této obecné koncepce a současně je třeba říci, že uvnitř této obecné koncepce existuje řada rozporných představ o konkrétní realizaci i řada faktických rozporů a konfliktů, spjatých s touto koncepcí;

- má-li dojít ke skutečně serióznímu vyřešení všech nastolených problémů uvnitř strany a tím i ke stabilizaci práce strany ve společnosti, potřebuje k tomu strana klid a čas. Je zřejmé, že mezinárodní tlak,

ale dnes především tlak vnitřních extrémních sil tento čas ani klid nedává a fakticky znemožňuje realizovat nutné úkoly.

Veřejné mínění a společenské vědomí jako závažný faktor politické situace

Analýza veřejného mínění a jeho pohybu musí být nedílně spjata s tím, že důkladně známe společenské vědomí jednotlivých tříd, sociálních, profesionálních či negeračních skupin obyvatelstva a tím faktory dlouhodobě formovaného přístupu sociálních skupin ke společenské a politické činnosti. Je třeba si uvědomit, že pohyb veřejného mínění je formován často náhodnými, rychle se měnícími, sensitivně silně působícími faktory, avšak pod touto změnou veřejného mínění působí v sociálních skupinách trvalé faktory společenského vědomí, jež jsou jakýmsi podložím pro působnost veřejně politických názorů. Skutečnost, že nemáme proveden analytický, psychologický a sociologický rozbor společenského vědomí, že neznáme reagens tohoto společenského vědomí na činnost masově komunikačních prostředků nás varuje před každým nekritickým používáním výsledku průzkumu veřejného mínění. Stejně tak nám tento fakt znemožňuje posuzovat skutečnou účinnost masových komunikačních prostředků vzhledem k tomu, že reagens společenského vědomí může být naprosto opačná než předpokládaný záměr.

Z dosavadních rozborů můžeme vyvodit některé naprosto dílčí závěry o specifikách a zvláštních přístupech společenského vědomí našich národů k některým otázkám politického života. Je nutno konstatovat, že uvnitř českého národa velmi silným prvkem společenského vědomí zůstává trvale antigermánské myšlení a protiněmecké názory. Je nutné počítat s tím, že vyvolání protiněmeckých nálad může být zneužito (podle toho kým) jak proti NDR, tak proti NSR. Stejnou podobu na Slovensku má trvalý faktor protimaďarského smýšlení, jež se velmi silně projevuje i ve funkcionářských řadách. Vedle těchto nacionálních faktorů společenského vědomí působí v myšlení našich pracujících ještě dvě tendence, s nimiž je třeba počítat. Je to jednak tendence antisemitismu, která není překonána v myšlení našich národů, a konečně antiintelektuální tendence, která získala své zázemí zvláště v posledních 20 letech. I když obě tyto složky nezachycují všechny části našeho společenství, mají přesto rozsáhlou působnost a mohou se stát velmi snadno masovými momenty společenského myšlení. Zvláštností myšlenkového podloží naší společnosti je také faktor, že v něm neexistuje zakořeněný pocit státnosti a zákonnosti a že ve spojení s určitým typem »švejkovství« působí v myšlení našeho lidu anarchizující tendence. Tato skutečnost je spjata s tím, že dosud všechny československé ústavy v posledních 50 letech se ukázaly buďto nesprávnými, a nebo byly samotnými jejich tvůrci pošlapány a zneuctěny. Konečně je třeba konstatovat, že postavení Československa na hranicích socialistického a kapitalistického světa a skutečnost, že politicky přináleží k východu Evropy a svou kulturní tradicí k západu Evropy, vytváří značně labilní postoje, především ve vztahu k Sovětskému svazu na jedné straně, ale současně také k Francii, Anglii a Spojeným státům na straně druhé. Působí tu naprosto rozporné tendence požadavků bezpečnosti republiky, ochrany před revanši, před němectvím, ale současně inklinace k západní kultuře a k západnímu stylu života.

V rozboru veřejného mínění je třeba vzít v úvahu ještě jednu skutečnost. Vedle rozdílu mezi trvalými faktory společenského vědomí a rychlými změnami veřejného mínění existuje ještě rozdíl mezi myšlenkovým postojem a jednáním člověka. Musíme rozlišovat mezi tím, co si člověk myslí, a mezi tím, kdy tento myšlenkový pochod dostoupí takové intenzity, že podle svých názorů začne jednat. Platí však zásada, že u pozitivních prvků myšlení je mezi myšlenkovým názorem a procesem jednání široká škála, zatímco u negativních prvků jednání a u davových momentů je mezi myšlenkovým postojem a vlastní reagensí a jednáním velmi malé rozpětí a jedno snadno přechází v druhé.

Dosavadní výsledky rozboru veřejného mínění ukazují přes rozsáhlou polemiku, že většina našich obyvatel považuje Varšavskou smlouvu a spojenectví se Sovětským svazem za základní otázku naší bezpečnosti a že považuje tuto skutečnost pro nás za lepší než neutralitu naší země uprostřed Evropy. V tomto smyslu se vyslovilo 82 % všech dotazovaných respondentů. Vážnější výhrady jsou k otázkám hospodářských vztahů se socialistickými zeměmi a ke vzájemné informovanosti a politické spolupráci socialistických zemí a zvláště Sovětského svazu.

Provedené průzkumy k politickému systému ukazují, že existují vážné rozdíly v hodnocení politiky strany a politického systému mezi stranickými profesionálními funkcionáři a prostými členy strany, ale také rozdíly, i když ne tak hluboké, mezi členy strany a bezpartijními. Výsledky těchto sociologických analýz potvrzují, že se straně dosud nepodařilo zcela překonat zvláštní přístupy profesionálního aktivu k politickým, sociálním a jiným otázkám, a přístupy, které volí prostý občan nebo prostý člen strany. Přitom však zůstává faktem, že ve volebních alternativách a ve volebním systému se i nyní většina občanů republiky vyslovuje v tom smyslu, že by dali svůj hlas komunistům nebo že by komunistická strana získala většinu. Ve specificky zaměřeném průzkumu v Severočeském kraji dalo svůj hlas komunistické straně 47 % respondentů, v dalších průzkumech prováděných v pozdější době tento počet dosáhl až 60 %. Je si však třeba uvědomit, že tato čísla jsou odrazem dočasně působících komponentů politiky a neříkají nic o pravděpodobných výsledcích skutečných voleb.

Velmi rozsáhlá skupina průzkumů byla provedena k otázkám akčního programu. Útvar svodné informace, plánu a řízení provádí rozbor celého souboru těchto průzkumů a předloží jejich závěry jak orgánům strany, tak delegátům sjezdu, neboť umožňují posoudit obsahová východiska politiky strany. Obecně platí, že akční program strany je široce znám ve veřejnosti, avšak že více jak polovina občanů je přesvědčena, že nebude zcela splněn.

Úloha masových komunikačních prostředků

Zvláštností československé situace je skutečnost, že po zrušení Ústřední publikační správy jsme jednou ze dvou zemí na světě, ve kterých vláda neprovádí analýzu masových komunikačních prostředků a nevyvozuje z této analýzy žádné závěry. Přesto, že je u nás rozpracována psychologie i sociologie tisku, rozhlasu a televize, nejsou tyto vědní obory v této oblasti prakticky stranou využívány. To se samozřejmě promítá v tom, že ani stranické, ani vládní orgány nemají dosud k dispozici analyticko-systematický materiál o charakteru působení masových komunikačních prostředků, tím méně o vstřebávání tohoto působení do názorů obyvatelstva a o účinnosti působení masových komunikačních prostředků ve vztahu k politickému jednání lidí.

Útvar svodné informace, plánu a řízení se domnívá, že tato situace je nadále naprosto neúnosná. Bez takovéto analýzy jakýkoliv konflikt s pracovníky masových komunikačních prostředků je předem ztracen. To nutně vede k podbízení se této mocenské sféře, k nemožnosti využít jejich prostředků v souladu s potřebami politického vedení a naopak často k samovolnému podřizování se jejich vlivu a podrážděnému reagování na dílčí otázky. Musíme si být vědomi toho, že i vedení strany a státu tvoří součást občanstva, na něž tyto prostředky působí.

Spolu s tím si musíme uvědomovat fakt, že novinářské povolání je takového charakteru, že si vynucuje překročení jakýchkoliv hranic, má-li být čtenář uspokojen, že nutně navazuje kontakty ve všech světových směrech a ve všech politických směrech, a tam, kde získává ohlas a podporu, tam také zaměřuje své vlastní působení. Jestliže v současné době nejširší informovanost celým skupinám novinářů poskytují tiskoví atašé a pracovníci kapitalistických zemí a naproti tomu existují rozpory a uzavřenost mezi tiskovými pracovníky socialistických zemí, nutně se tento fakt promítá i do oblasti obsahového zaměření těchto prostředků. Působí tu i přirozená snaha každého novináře proniknout do světa, získat světové jméno a této snahy je přirozeně příslušnými místy v co nejširší míře využíváno. Široká míra kontaktů byla v tomto směru i věcně zcela potvrzena.

Realitou našich masových komunikačních prostředků je také to, že nemají dosud vyhraněné typy novinářů, jejichž vlastní osobnost by byla naprostou zárukou serióznosti, věcnosti, politické rozvahy a politického rozhledu. Tyto novinářské osobnosti se rodí uvnitř ostrého konkurenčního boje, který s sebou přirozeně nese excesy a vybočení, s nimiž musíme počítat. Navíc je tento konkurenční boj spjatý se stavovskou sounáležitostí novinářů ve vztahu k politickému vedení a zvláště ve vztahu k některým jeho činitelům. To vede nejen k vyhrocenému stranictví v oblasti masových komunikačních prostředků, ve vztahu k osobám, ale mnohdy také k velmi nečestným, zákulisním tendencím, jež jsou s tímto stranictvím spjaty. Příkladem takového postupu může být rozhovor s Kantůrkou s Klementem Lukešem v televizi,

stejně tak postup novinářů ve vztahu k podepsaným 99 pracovníkům závodu Praga. Nelze tedy hovořit o skutečném demokratismu ani v této oblasti.

Zvláštní kapitolou vypjatého stranictví masových komunikačních prostředků je i způsob jejich informace. Na jedné straně je nutno uznat nedostatečně objektivní způsob informace novinářů z jednání stranických orgánů a vlády, nedostatečná důvěra v činnost novinářů z této strany, avšak současně je nutné konstatovat, že i vlastní informační systém, např. rozhlasu a televize, vytváří jednostranné informování vedoucích činitelů a pracovníků jednotlivých redakcí. Provedený výpočet došlých dopisů do Čs. televize mezi 1. květenem a 19. červencem letošního roku ukazuje, že do televize došlo celkem 21 329 dopisů. Z tohoto počtu bylo 10 396 dopisů do politických redakcí Čs. televize. Specificky politickými otázkami se zabývalo 3459 dopisů. Ve svodce pro vedoucí činitele televize bylo z těchto dopisů použito jako typických 110, tzn. že vedení televize a vedení redakcí v této svodce dostává pouze 0,007 % z celkového počtu dopisů, což je naprosto nereprezentativní soubor, a z dopisů, jež jsou specificky zaměřeny k politickým otázkám, pouze 3,2 %, což je rovněž nereprezentativní.

Přitom televize neprovádí rozbor sociálního či jiného složení pisatelů dopisů, nemůže určit, o jaké skupiny posluchačů jde, a jejich výběr je zaměřen téměř výhradně k vyhoceným stanoviskům. Protože jde vždy o reagenční na některé pořady, dostávají se tak do těchto svodků především velmi kritická stanoviska vůči vystoupením politických představitelů, otázky dotýkající se vyhocených a sporných problémů a z dopisů kritizujících televizi jsou obvykle vybírány ty, které samy o sobě zesměšňují nebo znehodnocují jejich autory. Tento způsob zpracování informací nemůže než vyvolávat dezinformační tendence o vlastních výsledcích práce televize.

I v rozhlasu, kde je podstatně dokonalejší a tradičnější způsob zpracování dopisů i práce s dopisovateli, se projevují některé z těchto momentů. Čs. rozhlas v období mezi 1.5. a 30.6. obdržel 74 753 dopisů. Z nich se automaticky vylučují všechny dopisy, které se dotýkají soutěží a podobných pořadů, což činí 57 35 dopisů. Ze zbylého počtu 17 399 dopisů je zpracováno 2755 dopisů, tj. 15,7 %. Tento soubor je podstatně reprezentativnější a polovina tohoto souboru se zabývá ohlasem na vnitropolitickou situaci a zahraničně politickou orientaci ČSSR. Jejich zpracování je v rozhlasu tématicky členěno a postupuje se jednotlivým redakcím k práci s dopisovateli. Ani rozhlas však nemá přehled o sociální struktuře svých dopisovatelů, o jejich reprezentativnosti a až na některé redakce, které vytrvale pracují s určitým okruhem svých posluchačů, vyvozuje nutně závěry z náhodných ohlasů a z ohlasu těch, kteří jsou ochotni s rozhlasem spolupracovat. Výjimku tu např. tvoří organizace Klubu angažovaného myšlení, která je ovšem specificky členěna a řízena.

Zvláštní kapitolu činnosti masových komunikačních prostředků tvoří jejich hmotné zabezpečení. Jde tu především o řešení vztahu vydavatele a redakcí, které v našich podmínkách nemá zase ani z hlediska kapitalistického systému tisku, ani z hlediska socialistického systému tisku obdoby. Vydavatelé, ať už jde o stát nebo společenské či jiné organizace, v redakční činnosti fakticky neamají žádného práva a v obsahových otázkách nemohou do činnosti novinářů téměř vůbec zásahnout. To je svým způsobem dost nenormální stav. Tak se pod záštitou demokracie velmi často stává, že redakce dělá politiku naprosto protikladnou s politikou svého vydavatele. V souvislosti se zvýšením cen papíru a se zvýšením cen polygrafických prací vystoupí ještě silněji do popředí otázka finanční závislosti tisku na jeho čtenářích nebo na vydavateli a inzerentovi. Je nutno konstatovat, že ani v tomto směru ani vydavatel, ani státní orgány nevyužívají možnost svého neadministrativního, ale ekonomicko-hmotného vlivu na formování politiky jednotlivých časopisů.

Naše vláda nemá téměř žádnou možnost, aby prostřednictvím inzerce, tím, že ji buď zadá nebo odejme, prostřednictvím národních podniků apod. ovlivnila finanční úroveň jednotlivých tiskových orgánů. Stejně tak nevyužívá naprosto nijakým způsobem skutečnost, že je rozšiřovatelem tisku a že je fakticky smluvním partnerem v otázce rozšiřování tisku prostřednictvím Poštovní novinové služby. I tam, kde dochází k přímým útokům na podstatu této vlády, poskytuje vláda svými orgány a zařízeními pro tento útok všechny potřebné služby a prostřednictvím národních podniků dokonce některé z těchto činností i finančně dotuje. To se týká např. problematiky časopisu Student. Z uvedených skutečností lze tedy shrnout:

- využití znalostí veřejného mínění pro formování politické strategie a taktiky je podmíněno důkladnou analýzou společenského vědomí, dlouhodobými časovými řadami ve znalosti veřejného mínění a důkladnou znalostí sociální struktury a reprezentativnosti výsledků jednotlivých průzkumů;
- využití možností masových komunikačních prostředků pro ovlivnění společenského vědomí a veřejného mínění v souladu se záměry státní a stranické politiky při zachování svobody tisku a slova, je možné jen tehdy, bude-li mít vláda a ústřední výbor strany k dispozici důkladnou analýzu celkového působení masových komunikačních prostředků, analýzu jednotlivých orgánů a bude-li se moci opřít o přísně faktické sociologické šetření skutečných důsledků jejich působení;
- nelze pominout, že masové komunikační prostředky jsou vysoce účinnou složkou mocenského působení. To vyžaduje plnou spolupráci, důvěru a nejširší informovanost novinářů o potřebách socialistického státu a stranické politiky a současně takové politické působení, které dokáže překonat vyhrocené stranictví masových komunikačních prostředků ve vnitřním politickém zápase a bude je formovat jako objektivní nástroje skutečné demokracie celé naší společnosti;
- konečně vzhledem k tomu, že nelze předpokládat, že nebude docházet i nadále ke konfliktům mezi masovými komunikačními prostředky a vedoucími činiteli strany i státu, je nutné naučit se využívat i ostatních prostředků neadministrativního působení, jako jsou prostředky z oblasti ekonomiky, služeb, nebo jako jsou možnosti vydavatele ve vztahu k formování politiky redakcí.

Předkládaná zpráva se nezabývá stavem ozbrojených sil a jejich politickou situací. V souhrnu však můžeme konstatovat, že politická situace je do určité míry konsolidována uvnitř Československé lidové armády, i když v poslední době vzniká řada dohadů a sporných otázek o metodách práce ústředního výboru strany po zrušení státněadministrativního oddělení. Současně trvají vážné výhrady vůči novému náčelníkovi HPS MNO.

Situace v bezpečnostních složkách je daleko složitější a orgány Bezpečnosti nejsou politicky konsolidovány. Stranické řízení zde prakticky neexistuje. Velení rozvědných a kontrarozvědných orgánů znovu upozorňuje na to, že není v podstatě plánovitě úkolováno a že jeho orgánu není věnována potřebná péče. Kromě toho je naprosto nejasná perspektiva organizace těchto služeb ve federálním uspořádání a jejich vztah k národním ministerstvům vnitra.

Poslední období je poznamenáno rovněž zvýšeným náporům pravicových sil proti Lidovým milicím. I když období dovolených zatím přerušilo aktivnější činnost na závodech, lze očekávat, že i uvnitř Lidových milicí se setkáme s vážnými prvky kolísání, nebudou-li vyjasněny a pevně zakotveny některé otázky jejich působení.

Závěr:

Vnitropolitická situace Československa není konsolidována a není naděje, že by mohla být zkonsolidována v krátké době. Dlouhodobě působící faktory této politiky naopak budou vytvářet znovu a znovu konfliktní situace a zdroje napětí.

Řešení takto složitého procesu vyžaduje nejen naprostou jasnost cílů a konkrétní opatření, ale i pevnou vůli a dostatek možností opřít se o takové sociální síly, intelektuální potenciál a dosažitelné materiálové zdroje, aby daný stav mohl být překonán.